Adina Butnăraşu

Programarea liniară. Algoritmul Simplex

Editura pim
IAŞI, 2009

Adina Butnăraşu

Programarea liniară. Algoritmul Simplex

Dacă sunt greșeli,
sper să le „operezi"
discret...

Adina Butnărașu este absolventă a Facultății de Matematică a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, promoția 2000. După nouă ani la catedră și o licență în informatică (2009), apare ideea publicării acestei cărți, ca rod al studiului în cele două domenii care i-au adus atâtea satisfacții profesionale: matematica și informatica.

EDITURA pim
Soseaua Stefan cel Mare nr. 11 Iasi -700498
Tel. / fax: **0332-440728**
e-mail:editurapim@pimcopy.ro
www.pimcopy.ro
EDITURĂ ACREDITATĂ CNCSIS BUCUREŞTI
66/01.05.2006

ISBN: 978-606-520-566-6

Adina Butnăraşu

Programarea liniară. Algoritmul Simplex

IAŞI, 2009
Editura pim

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE

Activitatea economico-socială modernă se caracterizează prin dinamism, concurență și eficiență. Pentru a rezista pe o piață în continuă schimbare, care solicită produse și servicii cât mai performante, mai diversificate și mai complexe la prețuri cât mai reduse sunt necesare eforturi sporite în direcția optimizării resurselor de care dispune o anumită organizație, în condițiile asigurării îndeplinirii scopului acesteia la o calitate impusă.

Asigurarea acestor cerințe, care pot părea contradictorii, necesită un *management cu pregătire superioară*, bun cunoscător a cerințelor grupurilor țintă (un marketing agresiv în sensul bun al cuvântului), care să creeze modele cât mai apropiate (inclusiv în timp) de fenomenele economico-sociale analizate și cărora să le aplice metode matematice corespunzătoare, bazate pe utilizarea avansată a tehnicii de calcul. Nu în ultimul rând, conducerea organizației trebuie să fie capabilă să interpreteze rezultatele, să formuleze decizii corespunzătoare (care să prezinte un minim de risc) și să urmărească aplicarea lor.

Formarea acestor manageri trebuie începută din școală, pe măsură ce dobândesc cunoștințe adecvate. Trebuie învățați să creeze modele pornind de la o problemă, cărora să le aplice o metodă în vederea obținerii unei soluții (optim).

Programarea liniară face parte dintre problemele cercetării operaţionale, direcţie a matematicii a cărei denumire a fost formulată la sfârşitul ultimului război mondial. Algoritmul care permite rezolvarea generală a problemei de programare liniară este algoritmul Simplex, conceput de matematicianul american G.B. Dantzig, în anul 1947.

Pentru aplicarea acestui algoritm sunt necesare cunoştinţe de calcul matricial, pe care elevii le capătă în liceu.

Cartea de faţă prezintă formularea problemei de programare liniară, tipuri de probleme care se pot modela şi rezolva cu ajutorul acestei metode, algoritmul Simplex şi utilizarea tehnicii de calcul pentru aplicarea algoritmului Simplex la problemele de programare liniară.

Autorul lucrării, d-na profesor Adina Butnăraşu, are meritul de a fi descris succint şi clar, pe înţelesul elevilor, teoria legată de formularea şi rezolvarea problemei de programare liniară. Un accent deosebit este pus pe descrierea unor aplicaţii din viaţa economico-socială a căror optim trebuie găsit. În acest fel, elevii sunt puşi să creeze modele matematice adecvate cărora să le aplice metoda de programare liniară şi ulterior să interpreteze rezultatul obţinut.

Această prezentare a problemei de programare liniară permite înţelegerea mai bună atât a teoriei şi a posibilităţilor ei de aplicare la rezolvarea unei multitudini de probleme de optimizare.

De asemenea, se remarcă prezentarea unui program descris în limbajul de programare Basic pentru rezolvarea problemei de programare cu ajutorul algoritmului Simplex.

Consider că prezenta carte constituie un sprijin real în activitatea didactică de predare la elevi a unor metode matematice avansate de optimizare.

Conf.dr.ing. Constantin Cărăuşu

INTRODUCERE

Nu mai constituie o noutate faptul că activitatea modernă în domeniul producţiei industriale şi conducerii activităților economice a devenit atât de complexă, încât rezolvările tradiționale nu mai sunt suficiente. O mare parte dintre problemele care se pun în conducerea economică a întreprinderilor sunt probleme de optimizare.

Modelarea matematică a acestor probleme oferă posibilitatea determinării soluţiilor optime, contribuind pe această cale la ridicarea eficienţei economice a întreprinderilor. În multe cazuri concrete problemele economice pot fi transformate în probleme matematice.

Lucrarea de faţă "Programarea liniară. Algoritmul Simplex Primal" îşi propune să aducă în prim plan problema programării liniare. Problema programării liniare constă în optimizarea, adică determinarea valorii maxime sau minime a unei expresii liniare denumită funcție obiectiv sau funcţie scop, în prezenţa unor restricţii exprimate prin ecuații sau inecuații, de asemenea liniare.

Lucrarea este împărţită în patru capitole.

Capitolul I – „Programarea liniară" – prezintă pe larg noţiuni fundamentale legate de programarea liniară, de scrierea unei probleme în formă standard sau canonică, de interpretarea geometrică a unei probleme de programare liniară. O interpretare geometrică a unei probleme de programare se poate obţine simplu în cazul când problema

are numai două variabile şi se prezintă sub forma canonică.

Orice problemă de programare liniară care conţine numai două variabile se poate rezolva grafic. Deşi lipsită de importanţă practică, o astfel de rezolvare este foarte instructivă şi permite utilizarea unui limbaj intuitiv comod, care se poate extinde la cazul general a n variabile.

Capitolul II – „Modele tehnico-economice de optimizare ce conduc la o problemă de programare liniară" pune în lumină importanţa practică a programării liniare, atât pentru ingineri, matematicieni, economişti cât şi tuturor celor care se preocupă cu rezolvarea problemelor de optimizare în diferite domenii ale ştiinţelor aplicative.

„Algoritmul Simplex", metodă expusă în detaliu în capitolul III, constituie o metodă de explorare sistematică a programelor de bază mai precis de trecere de la un program de bază la altul, care dă funcţiei obiectiv o valoare mai mică (mare) pentru o problemă de minimizare (maximizare). Algoritmul furnizează de asemenea criterii pentru cazurile în care problema de programare liniară nu are programe de bază sau are optim infinit.

Tot în acest capitol sunt prezentate câteva exemple de rezolvare cu ajutorul algoritmului simplex a unor probleme de programare liniară de dimensiuni mici. Foarte important este că în practică numărul variabilelor sunt mult mai mari, ceea ce face dificilă rezolvarea "manuală" a problemelor de acest tip; în acest caz se face apel la calculatoarele electronice, care pot face calculele necesare mult mai

rapid şi mai concret, putând rezolva uşor probleme de programare liniară în care apar sute de restricţii sau de variabile.

Capitolul IV – „Programe pentru rezolvarea problemelor de programare liniară" reprezintă partea practică a lucrării. Programul în care s-au realizat rulările este scris în limbajul BASIC.

Cartea se adresează profesorilor care au în sfera preocupărilor predarea unor algoritmi de optimizare în cadrul unor activităţi didactice (de exemplu cercuri ştiinţifice ale elevilor).

CAPITOLUL I

PROGRAMAREA LINIARĂ

Modelul matematic pentru programarea liniară e constituit dintr-un ansamblu de relaţii liniare dintre care una reprezintă obiectivul urmărit şi se numeşte relaţia sau funcţia obiectiv, celelalte cuprinzând restricţiile la obiectivul de împlinit.

Din analiza modelelor matematice rezultă că într-o problemă de programare liniară pot apărea restricţii scrise sub formă de inegalităţi ("≤" şi "≥") sau egalităţi.

Criteriul de optimizare ales impune în unele cazuri maximizarea funcţiei obiectiv, iar în altele, minimizarea acesteia. Variabilele care apar într-o problemă de programare liniară sunt de obicei supuse condiţiei de nenegativitate; există totuşi cazuri în care unele dintre variabile nu sunt supuse la nici o condiţie asupra semnului, iar în alte situaţii trebuie impuse condiţii de nepozitivitate.

Forma generală a unei probleme de programare liniară este:

$$\max(\min)[Z(x)] = c_1x_1 + c_2x_2 + \ldots + c_nx_n$$

$$\begin{cases} a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \ldots + a_{1n}x_n \begin{smallmatrix}\le \\ \ge\end{smallmatrix} b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \ldots + a_{2n}x_n \begin{smallmatrix}\le \\ \ge\end{smallmatrix} b_2 \\ \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \\ a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 + \ldots + a_{mn}x_n \begin{smallmatrix}\le \\ \ge\end{smallmatrix} b_m \\ x_j \ge 0 (j = 1, \ldots n) \end{cases}$$

în care:

$x_1, \ldots, x_n$ sunt variabilele reale;

$c_1, \ldots, c_n$ sunt coeficienții variabilelor din funcția obiectiv sau funcția de eficiență;

$a_{11}, \ldots, a_{mn}$ sunt coeficienții variabilelor de restricție;

$b_1, \ldots, b_m$ sunt termenii liberi ai restricțiilor.

Problema programării liniare se poate afla după formulare în așa zisă formulare primară, dar fiecare problemăîși găsește și o formulare duală. În formularea primară se cere maximizarea funcției iar în formularea duală a acesteia se va cere minimizarea ei.

1.Forme de prezentare a modelului de programare liniară

FORMA CANONICĂ

O problemă de programare liniară este de formă canonică dacă toate restricțiile sunt inegalități de același sens și tuturor variabilelor li se impun condiții de nonnegativitate. Dacă sensul restricțiilor este "$\geq$" atunci funcția obiectiv trebuie minimizată iar dacă sensul restricțiilor este de tip "$\leq$" funcția obiectiv trebuie maximizată. În ambele cazuri restricțiile acestor probleme se numesc concordante.

Forma matematică a definiției de mai sus:

$$\begin{aligned} &\min[Z(x)] = cx \\ &Ax \geq b \\ &x \geq 0 \end{aligned} \quad \text{sau} \quad \begin{aligned} &\max[Z(x)] = cx \\ &Ax \leq b \\ &x \geq 0 \end{aligned}$$

în care:

$$A = \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & . & . & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & . & . & a_{2n} \\ . & . & . & . & . \\ a_{m1} & a_{m2} & . & . & a_{mn} \end{pmatrix}$$ matricea coeficienţilor tehnologici;

$$b = \begin{pmatrix} b_1 \\ b_2 \\ . \\ b_n \end{pmatrix}$$ vectorul coloană, numit vectorul resurselor;

$$c = \begin{pmatrix} c_1 \\ c_2 \\ . \\ c_n \end{pmatrix}$$ vectorul coloană, numit vectorul costurilor;

$$c' = \begin{pmatrix} c_1, & c_2, & . & c_n \end{pmatrix}$$ vectorul linie al costurilor;

$$X = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ . \\ x_n \end{pmatrix}$$ vectorul coloană al activităţilor.

În aplicaţiile practice apar frecvent situaţii în care modelul conţine simultan restricţii de toate tipurile.

Restricțiile de forma "≥" sunt neconcordante pentru cazul când se maximizează funcția obiectiv, iar cele de tipul "≤" sunt neconcordante pentru cazul minimizării funcției obiectiv.

FORMA STANDARD

Este forma de bază la care se aduce orice problemă de programare liniară care se rezolvă prin metoda Simplex.

$$\begin{cases} \min(\max)[Z(x)] = c_1x_1 + c_2x_2 + \ldots + c_{1n}x_n \\ a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \ldots + a_{1n}x_n = b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \ldots + a_{2n}x_n = b_2 \\ \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \\ a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 + \ldots + a_{mn}x_n = b_m \\ x_j \geq 0 (j = 1,..n) \end{cases}$$

Generalizând, obținem:

$$\min(\max)[Z(x)] = cx$$

$$Ax = b$$

$$x \geq 0$$

unde A reprezintă matricea coeficienților tehnologici; b reprezintă vectorul resurselor; c reprezintă vectorul linie al costurilor iar x este vectorul coloană al activităților.

Este clar că o problemă de programare liniară în forma generală poate fi adusă la forma standard, canonică sau mixtă folosind următoarele transformări echivalente ale problemelor de programare liniară:

(a) sensul unei inegalităţi se schimbă prin înmulţirea cu -1;

(b) transformarea inegalităţilor în ecuaţii: o inegalitate de forma $Ax \leq b$ poate fi scrisă ca o ecuaţie $Ax + y = b$, introducând o variabilă, numită variabilă ecart, variabilă abatere sau variabilă de compensare, $y \geq 0$, iar o inegalitate de forma $Ax \geq b$ se transformă în ecuaţia $Ax - y = b$ prin scăderea variabilei ecart $y \geq 0$;

(c) transformarea ecuaţiilor în inegalităţi: o ecuaţie de forma $Ax = b$ este echivalentă cu inegalităţile $Ax \geq b$ şi $Ax \leq b$;

(d) o variabilă supusă condiţiei de nepozitivitate $(x \leq 0)$ se transformă într-o variabilă nenegativă prin substituţia $x' = -x$;

(e) o variabilă x căreia nu i impun condiţii asupra semnului se poate înlocui cu două variabile nenegative x şi x'' prin substituţia $x = x' - x''$;

(f) deoarece totdeauna $\min f(x) = -\max(-f(x))$

O problemă de minimizare se transformă într-o problemă de maximizare şi invers, schimbând semnele coeficienţilor din funcţia liniară.

Rezultă că atât studiul teoretic cât și metodele de rezolvare pot fi abordate utilizând oricare dintre formele problemelor de programare liniară menționate.

APLICAȚII

1) Să se aducă la forma standard următoarea problemă:

$$\begin{cases} \max(3x_1 + 2x_2 - 2x_3) \\ 4x_1 + x_2 - 3x_3 = 1 \\ 2x_1 + 2x_2 - x_3 \geq 4 \\ 2x_1 - x_2 + x_3 \leq 2 \\ x_1, x_2, x_3 \geq 0 \end{cases}$$

Prima restricție fiind egalitate rămâne neschimbată. Din prima parte a celei de-a doua restricții se scade variabila ecart $x_4^e \geq 0$ iar în restricția a treia se adună variabila $x_5^e \geq 0$, după care, se obține:

$$\begin{cases} \max(3x_1 + 2x_2 - 2x_3) \\ 4x_1 + x_2 - 3x_3 = 1 \\ 2x_1 + 2x_2 - x_3 - x_4^e = 4 \\ 2x_1 - x_2 + x_3 + x_5^e = 2 \\ x_1, x_2, x_3 \geq 0, x_4^e, x_5^e \geq 0 \end{cases}$$

2) Să se aducă la forma standard și la forma canonică următoarea problemă de programare liniară:

$$\begin{cases} \min(2x_1 - x_2 + 4x_3) \\ 2x_1 - x_2 = 10 \\ x_1 + 2x_2 \geq 1 \\ 2x_1 - x_2 - 2x_3 \leq -2 \\ x_1 \geq 0, x_2 oarecare, x_3 \leq 0 \end{cases}$$

Forma standard:

$$\begin{cases} \min(2x_1 - x_4 + x_5 - 4x_6) \\ 2x_1 - x_4 + x_5 = 10 \\ x_1 + 2x_4 - 2x_5 - x_7 = 1 \\ 2x_1 - x_4 + x_5 + 3x_6 + x_8 = -2 \\ x_i \geq 0, 1 \leq i \leq 8. \end{cases}$$

S-a înlocuit variabila oarecare x_2 cu diferenţa a două variabile nenegative $x_2 = x_4 - x_5$, facând substituţia $x_3 = -x_6$ cu $x_6 \geq 0$ şi introducând variabilele ecart x_7 şi x_8 în cele două inegalităţi ale problemei.

Pentru a aduce problema la forma canonică, vom transforma prima ecuaţie în două inegalităţi de sens contrar; pentru ca toate inegalităţile problemei să fie concordante, vom înmulţi cu -1 inegalităţile de tipul $\leq$. Făcând aceleaşi înlocuiri ale variabilelor x_2 şi x_3, obţinem forma canonică:

$$\begin{cases} \min(2x_1 - x_4 + x_5 - 4x_6) \\ 2x_1 - x_4 + x_5 \geq 10 \\ x_1 + 2x_4 - 2x_5 \geq 1 \\ -2x_1 + x_4 - x_5 - 3x_6 \geq 2 \\ x_i \geq 0, 1 \leq i \leq 6. \end{cases}$$

3) Să se aducă la forma canonică problema:

$$\begin{cases} \max(2x_1 - 2x_2 + x_3) \\ 2x_1 + 3x_2 - 2x_3 \geq 1 \\ 2x_1 + 3x_2 - 2x_3 \geq 3 \\ x_1 + 2x_2 + 2x_3 = 4 \\ x_1, x_2, x_3 \geq 0 \end{cases}$$

Prima restricţie se înmulţeşte cu -1 iar cea de-a doua se înlocuieşte cu inecuaţiile

$$x_1 + 2x_2 + 2x_3 \leq 4$$

$$x_1 + 2x_2 + 2x_3 \geq 4$$

Se înmulţeşte cu -1 cea de-a doua inecuaţie. Se obţine următoarea formă canonică:

$$\begin{cases} \max(2x_1 - 2x_2 + x_3) \\ -2x_1 - 3x_2 + 2x_3 \leq -3 \\ x_1 + 2x_2 + 2x_3 \leq 4 \\ -x_1 - 2x_2 - 2x_3 \leq -4 \\ x_1, x_2, x_3 \geq 0 \end{cases}$$

4) Să se aducă la forma standard şi la forma canonică următoarea problemă de programare liniară:

$$\begin{cases} 2x_1 - x_2 = 10 \\ x_1 + 2x_2 \geq 1 \\ 2x_1 - x_2 - 3x_3 \leq -2 \\ x_1 \geq 0, x_2 oarecare, x_3 \leq 0 \\ \min(2x_1 - x_2 + 4x_3) \end{cases}$$

Înlocuind variabila oarecare x_2 cu diferenţa a două variabile nenegative $x_2 = x_4 - x_5$, făcând substituţia $x_3 = -x_6$ şi introducând variabilele ecart x_7 şi x_8 în cele două inecuaţii ale problemei obţinem forma standard:

$$\begin{cases} 2x_1 - x_4 + x_5 = 10, \\ x_1 + 2x_4 - 2x_5 - x_7 = 1 \\ 2x_1 - x_4 + x_5 + 3x_6 + x_8 = -2 \\ x_1, x_4, x_5, x_6, x_7, x_8 \geq 0 \\ \min(2x_1 - x_4 + x_5 - 4x_6) \end{cases}$$

Pentru a aduce problema la forma canonică vom transforma prima ecuaţie în două inecuaţii de sens contrar; pentru ca toate inecuaţiile problemei să fie concordante vom înmulţi cu –1 toate inecuaţiile de forma ≤ deoarece problema este de minimizare. Făcând aceleaşi înlocuiri ale variabilelor x_2 şi x_3, obţinem forma canonică:

$$\begin{cases} 2x_1 - x_4 + x_5 \geq 10, \\ -2x_1 + x_4 - x_5 \geq 1 \\ x_1 + 2x_4 - 2x_5 \geq 1 \\ -2x_1 + x_4 - x_5 - 3x_6 \geq 2 \\ x_1, x_4, x_5, x_6 \geq 0 \\ \min(2x_1 - x_4 + x_5 - 4x_6) \end{cases}$$

Concluzii:

Prin aducerea la forma standard se măreşte numărul necunoscutelor problemei, iar prin obţinerea formei canonice se măreşte numărul restricţiilor problemei.

2. Restricții. Domeniile soluțiilor.

Funcţia obiectiv, în cazurile obişnuite, are soluţii cuprinse într-un domeniu definit de anumite limitări sau restricţii. O definiţie a restricţiei ar fi: expresia matematică care limitează domeniul posibil în care o soluţie, pentru o problemă de optim, ar putea fi căutată.

Criterii principale de clasificare a restricţiilor:

a. Linearitatea expresiilor: restricţii liniare şi neliniare

b. Forma expresiilor: restricţiile pot fi de egalitate, de inegalitate şi mixte.

Restricţia liniară are forma:

$$g(x_1, x_2, ..., x_n) = a_1x_1 + a_2x_2 + ... + a_nx_n \begin{matrix} \geq \\ \leq \end{matrix} b$$

Restricţia va deveni mixtă când inegalităţile vor avea semnele: "$\geq$ *sau* $\leq$".

O interpretare geometrică a unei probleme de programare liniară se poate obţine simplu în cazul când problema are numai două variabile. Orice problemă de programare liniară care conţine numai două variabile se poate rezolva grafic; deşi lipsită de importanţă practică, o astfel de rezolvare este foarte instructivă şi permite utilizarea unui limbaj intuitiv comod care se poate extinde fără mari dificultăţi la cazul general.

Să considerăm problema de programare liniară în forma canonică:

$$\begin{cases} \max(x_1 + 2x_2) \\ x_1 \le 2 \\ x_1 + x_2 \le 3, \\ -x_1 + x_2 \le 1 \\ x_1, x_2 \ge 0 \end{cases}$$

Ecuațiile $x_1 = 2$, $x_1 + x_2 = 3$, $-x_1 + x_2 = 1$ reprezintă drepte în planul de coordonate Ox_1x_2 şi impart planul în semiplane. Semiplanul $x_1 \le 2$ determinat de dreapta (CD): $x_1 = 2$ este cel în care se află originea O(0, 0). Analog, semiplanul $-x_1 + x_2 \le 1$ determinat de dreapta (AB): $-x_1 + x_2 = 1$ este cel în care se află originea.

Semiplanul $x_1 + x_2 \le 3$ determinat de dreapta (BC): $x_1 + x_2 = 3$ este de asemenea semiplanul care conține originea. Condițiile de nenegativitate $x_1 \ge 0$ şi $x_2 \ge 0$ se reprezintă prin semiplane care conțin sensul pozitiv al axelor de coordonate $x_1 = 0$ şi $x_2 = 0$.

Rezultă că punctele situate în interiorul sau pe laturile poligonului OABCD din figura 1 au drept coordonate soluțiile sistemului de inegalități:

$$\begin{cases} x_1 \le 2 \\ x_1 + x_2 \le 3 \\ -x_1 + x_2 \le 1 \\ x_1, x_2 \ge 0 \end{cases}$$

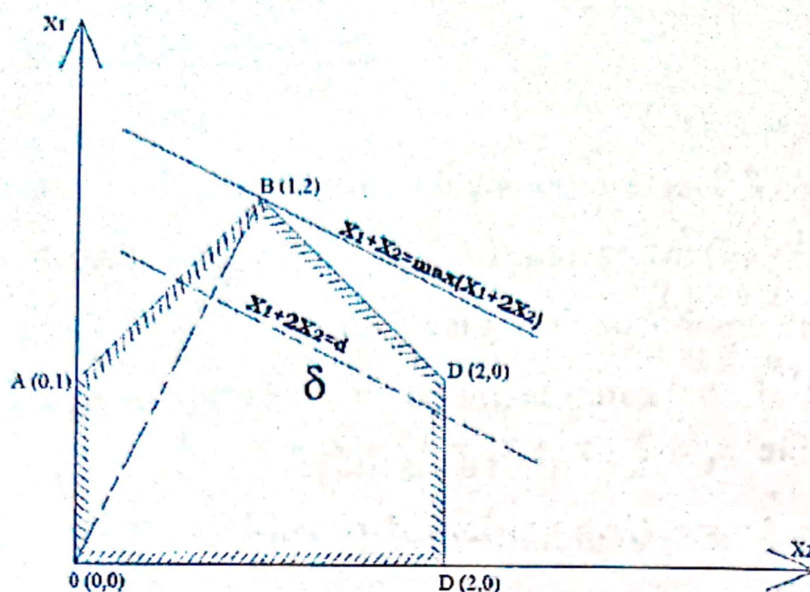

Figura 1. *Se observă că soluția optimă a problemei de programare liniară este unul dintre vârfurile poligonului OABCD, respectiv punctul B de coordonate*

$$x_1^* = 1, x_2^* = 2.$$

Dreapta de ecuație $x_1 + 2x_2 = d$ va fi numită curba de nivel a funcției obiectiv.

$f(x_1, x_2) = x_1 + 2x_2$.

Se știe că distanța δ de la O(0, 0) până la dreapta $x_1 + 2x_2 = d$ este proporțională cu d.

Se vede imediat că cea mai mare valoare a lui d(adică a funcției obiectiv) se obține atunci, când distanța de la origine δ este maximă. Cum soluția optimă (x_1^*, x_2^*) verifică atât sistemul de inegalități cât și ecuația $x_1 + 2x_2 = d$ trebuie să aibă în comun cu poligonul OABCD cel

puţin un punct în aşa fel încât δ să fie maxim. Aceste condiţii sunt împlinite evident de coordonatele punctului B: $x_1^* = 1, x_2^* = 2$.

Se observă din acest exemplu că soluţia optimă a acestei probleme de programare liniară este unul dintre vârfurile poligonului OABCD, care conţine toate soluţiile sistemului de inegalităţi.

Dacă schimbăm funcţia obiectiv $\max(x_1 + 2x_2)$ cu alta, este posibil ca soluţia optimă a problemei să fie alt vârf al poligonului. În cazul în care curbele de nivel ale funcţiei obiectiv sunt drepte paralele cu una dintre laturile poligonului, soluţiile optime sunt în număr infinit, corespunzând punctelor de pe latura poligonului paralelă cu curbele de nivel ale funcţiei obiectiv.

Programarea liniară oferă domenii pentru soluţiile optime, domenii determinate de restricţii.

În scopul exemplificării se iau următoarele restricţii

$$x_1 + \frac{5}{4}x_2 \leq 5$$

$$x_1 + \frac{3}{5}x_2 \leq 3$$

Reprezentările grafice ale acestor inegalităţi într-un sistem de coordonate rectangulare x_1, x_2 sunt prezentate în figura 2:

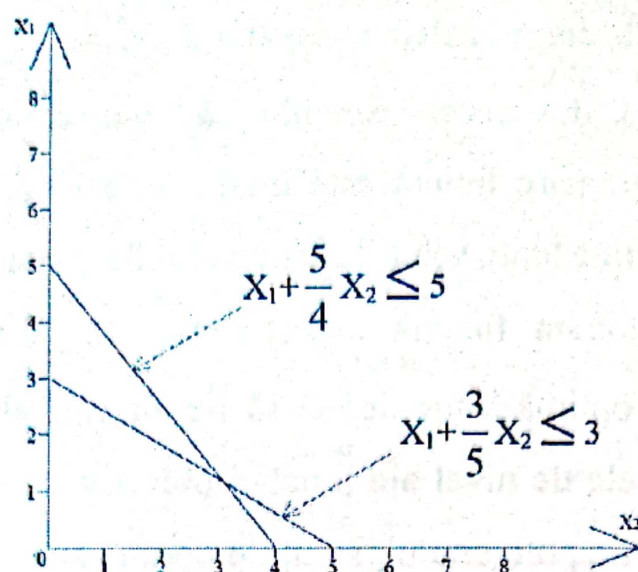

Figura 2.

Cele două drepte care reprezintă restricţiile determină un domeniu al soluţiilor posibile notat cu Δ_p şi unul al celor imposibile notat cu Δ_n.

Dacă ar exista o restricţie de egalitate de forma $2x_1 + 4x_2 = 16$, reprezentarea grafică a dreptei în sistemul de coordonate x_1, x_2 (figura 3) arată că sunt eliminate atât semiplanul de deasupra dreptei care poate fi descris prin inecuaţia $2x_1 + 4x_2 \leq 16$ cât şi semiplanul de sub dreaptă, care poate fi descris prin inecuaţia $2x_1 + 4x_2 \geq 16$.

Posibilitatea înlocuirii unei restricţii de egalitate prin două restricţii mixte permite simplificări în prezentarea problemelor de optim.

Figura 3.

În problemele de optimizare există, de obicei, un grup de restricții care odată cu creșterea numărului lor reduc tot mai mult domeniul posibil al soluțiilor.

Acum putem extinde problema interpretării geometrice la cazul general, mai exact, pentru o problemă cu un număr oarecare de restricții și numai două variabile. O astfel de problemă cere să se determine x_1 și x_2 așa încât

$$\begin{cases} \min(\max)(c_1x_1 + c_2x_2) \\ a_{11}x_1 + a_{12}x_2 \perp b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 \perp b_2 \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 \perp b_m \end{cases}$$

unde $\perp$ reprezintă una din posibilitățile $\geq, \leq, =$. De cele mai multe ori apar și condițiile de nenegativitate: $x_1, x_2 \geq 0$.

Ecuația de forma $a_{i1}x_1 + a_{i2}x_2 = b_i$ reprezintă ecuația unei drepte în planul x_1Ox_2. Problema de programare liniară cere determinarea optimului funcției $f = c_1x_1 + c_2x_2$ pe mulțimea punctelor domeniului D, determinat de

$$\begin{array}{l} a_{11}x_1 + a_{12}x_2 \perp b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 \perp b_2 \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 \perp b_m \end{array} \quad \text{și de } \min(\max)(c_1x_1 + c_2x_2).$$

Aflarea domeniului D se bazează pe separarea planului x_1Ox_2 în regiunile determinate de dreptele care rezultă din $\begin{array}{l} a_{11}x_1 + a_{12}x_2 \perp b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 \perp b_2 \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 \perp b_m \end{array}$,

și $\min(\max)(c_1x_1 + c_2x_2)$ sau altfel spus, domeniul D rezultă din intersectarea semispațiilor și a dreptelor conținute în

$$\begin{array}{l} a_{11}x_1 + a_{12}x_2 \perp b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 \perp b_2 \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 \perp b_m \end{array}$$

şi $\min(\max)(c_1x_1 + c_2x_2)$. Domeniul D este determinat numai dacă sistemul

$$\begin{array}{l} a_{11}x_1 + a_{12}x_2 \perp b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 \perp b_2 \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 \perp b_m \end{array}$$

şi $\min(\max)(c_1x_1 + c_2x_2)$ este compatibil. Punctele interioare şi de frontieră ale lui D formează mulţimea soluţiilor posibile ale problemei. În această mulţime se caută soluţia optimă (dacă există)..

Notăm cu $f = c_1x_1 + c_2x_2$ funcţia de optimizat. Dacă interpretăm pe f ca un parametru, atunci $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1 + \frac{f}{c_2}$ reprezintă un fascicul de drepte paralele, cu ordonata la origine $\frac{f}{c_2}$. Pentru a construi fascicolul $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1 + \frac{f}{c_2}$, se construieşte dreapta ce trece prin origine $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1$ care apoi se deplasează paralelă cu ea însăşi. Presupunem că pentru m=4 se obţine domeniul D din figura 4.

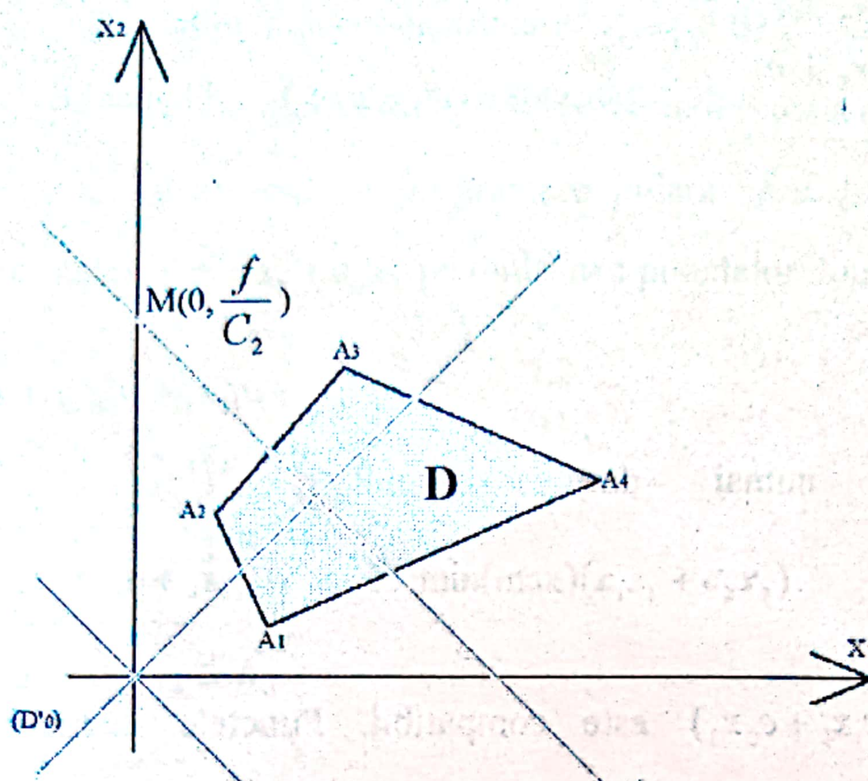

Figura 4. *Punctele interioare şi de frontieră ale lui D formează mulţimea soluţiilor posibile ale problemei date.*

Toate punctele lui D (interioare şi de pe frontieră) sunt soluţii posibile ale problemei date. Funcţie de valorile c_1 şi c_2 dreapta $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1$ este de forma (D_0) sau $\left(D_0^{'}\right)$. Pentru a determina soluţia optimă, dreapta (D_0) sau $\left(D_0^{'}\right)$ se deplasează paralelă cu ea însăşi aşa încât $D \cap (D_0^{'}) \neq \Phi$. Sensul de deplasare depinde de valorile lui c_1 şi c_2, iar distanţa cu care se deplasează depinde de D. Ne vom ocupa în

continuare numai de problema de maxim. Presupunem că $c_1 \neq 0$ şi $c_2 \neq 0$. Apar următoarele patru cazuri:

a. $c_1 > 0, c_2 > 0$. Dreptele $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1 + \frac{f}{c_2}$ şi $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1$ apar ca în figura 5:

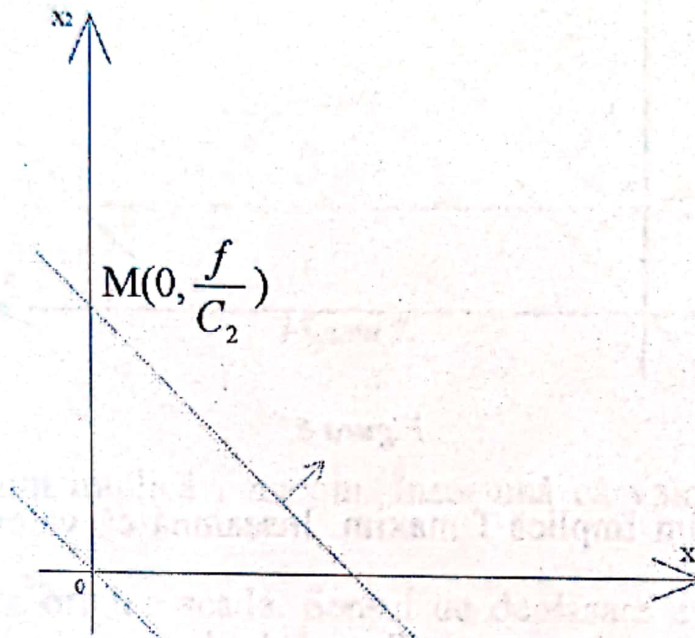

Figura 5.

şi deci $\frac{f}{c_2}$ maxim implică f maxim (c_2 fiind o valoare constantă). Înseamnă că valorile lui f cresc, când ordonata la origine creşte. Sensul de deplasare a lui $x_1 = x_1^*, x_2 = x_2^*$ pentru atingerea valorii maxime se vede în figura 5.

b. $c_1 < 0, c_2 > 0$. Dreptele $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1 + \frac{f}{c_2}$ şi $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1$ apar ca în figura 6 :

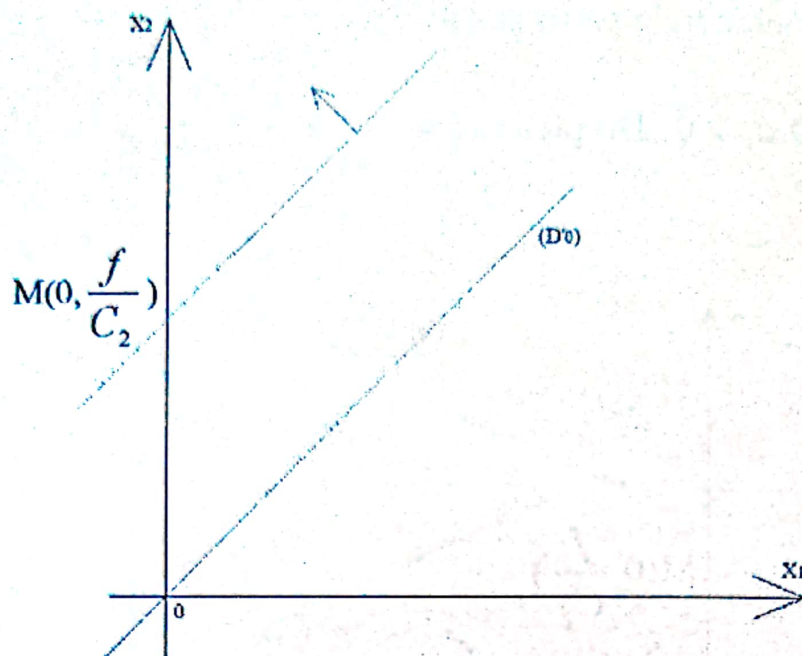

Figura 6

și deci $\frac{f}{c_2}$ maxim implică f maxim. Înseamnă că valorile lui f cresc, când ordonata la origine crește. Sensul de deplasare a lui $(D_0^{'})$ pentru atingerea valorii maxime se vede în figură 6.

c. $c_1 < 0, c_2 < 0$. Dreptele $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1 + \frac{f}{c_2}$ și $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1$ apar ca în figura 7:

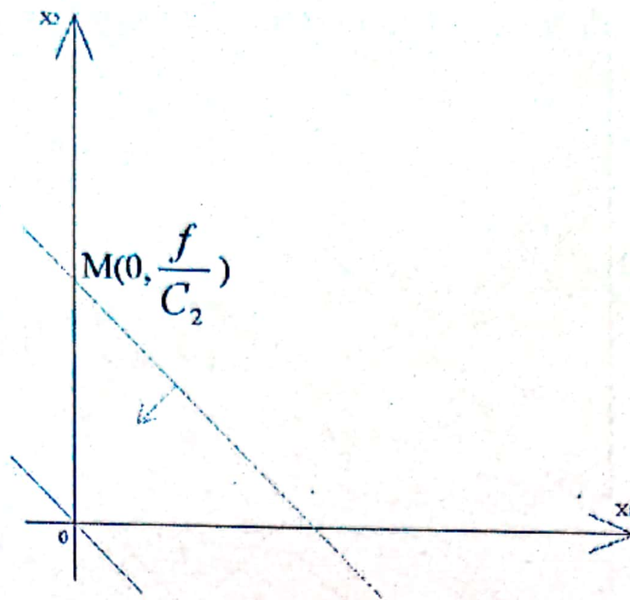

Figura 7.

şi deci $\frac{f}{c_2}$ minim implică f maxim. Înseamnă că valorile lui f cresc, când ordonata la origine scade. Sensul de deplasare a lui (D_0) pentru atingerea valorii maxime se vede în figura 7.

d. $c_1 > 0, c_2 < 0$. Dreptele $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1 + \frac{f}{c_2}$ şi $x_2 = -\frac{c_1}{c_2}x_1$ apar ca în figura 8 :

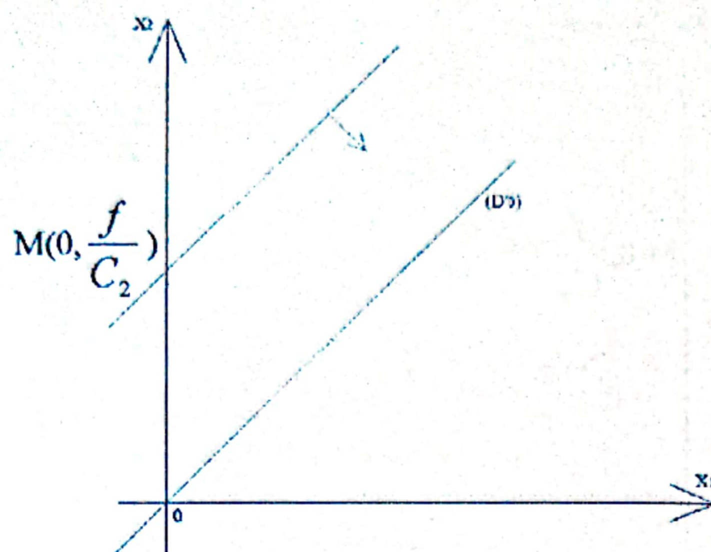

Figura 8

şi deci $\frac{f}{c_2}$ minim implică f maxim. Înseamnă că valorile lui f cresc, când ordonata la origine scade. Sensul de deplasare a lui $(D_0^{'})$ pentru atingerea valorii maxime se vede în figura 8.

Pentru problema $\begin{cases} \min(\max)(c_1x_1 + c_2x_2) \\ a_{11}x_1 + a_{12}x_2 \perp b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 \perp b_2 \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 \perp b_m \end{cases}$ de minim, sensurile în figura 8 se inversează în fiecare caz în parte.

Presupunem că pentru domeniul D din figura 4 avem cazul din figura 5. Atunci A_4 realizează maximul lui f, iar A_1 realizează minimul lui.

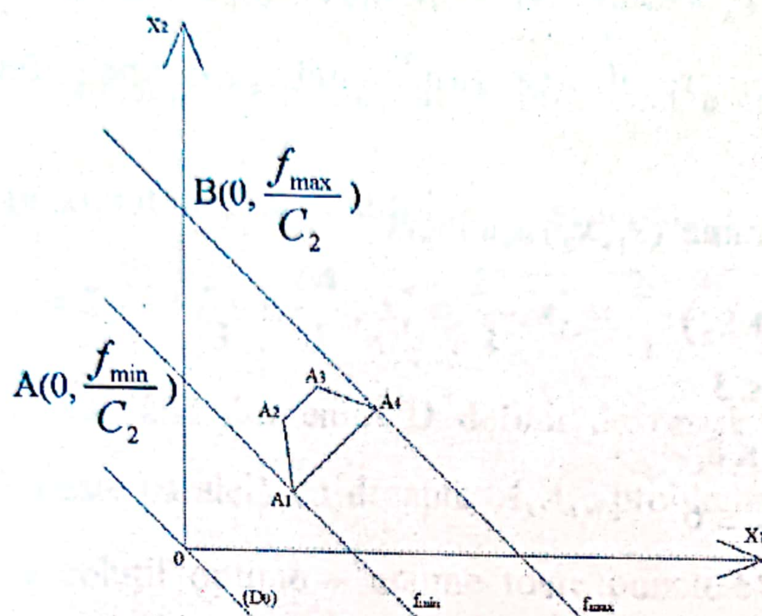

Figura 9. *Soluția optimă a problemei de maxim este punctul* $A_4(x_1^*, x_2^*)$ *iar soluția optimă a problemei de minim este punctul* $A_1(x_1', x_2')$.

$$f_{max} = c_1 x_1^* + c_2 x_2^*$$

$$f_{min} = c_1 x_1' + c_2 x_2'$$

unde $A_4(x_1^*, x_2^*)$ iar $A_1(x_1', x_2')$. Deci soluţia optimă a problemei de maxim este

$x_1 = x_1^*, x_2 = x_2^*$, iar valoarea maximă a lui f este f_{max}; soluția optimă a problemei de minim este $x_1 = x_1', x_2 = x_2'$, iar valoarea minimă a lui f este f_{min}.

Din figura de mai sus se observă că dacă se determină ordonata la origine OB sau OA, atunci valoarea f_{max}, respectiv f_{min} se obține prin înmulțirea cu c_2 a ordonatei la origine corespunzătoare.

Să urmărim rezolvarea următoarei probleme prin metoda geometrică:

Să se determine (x_1, x_2) așa încât

$$\begin{cases} \max(2x_1 + x_2) \\ x_1 - x_2 \le 3 \\ 2x_1 - x_2 \le 8, \\ -x_1 + 2x_2 \le 6 \\ x_1, x_2 \ge 0 \end{cases}$$

Domeniul soluțiilor posibile se vede în figura 10:

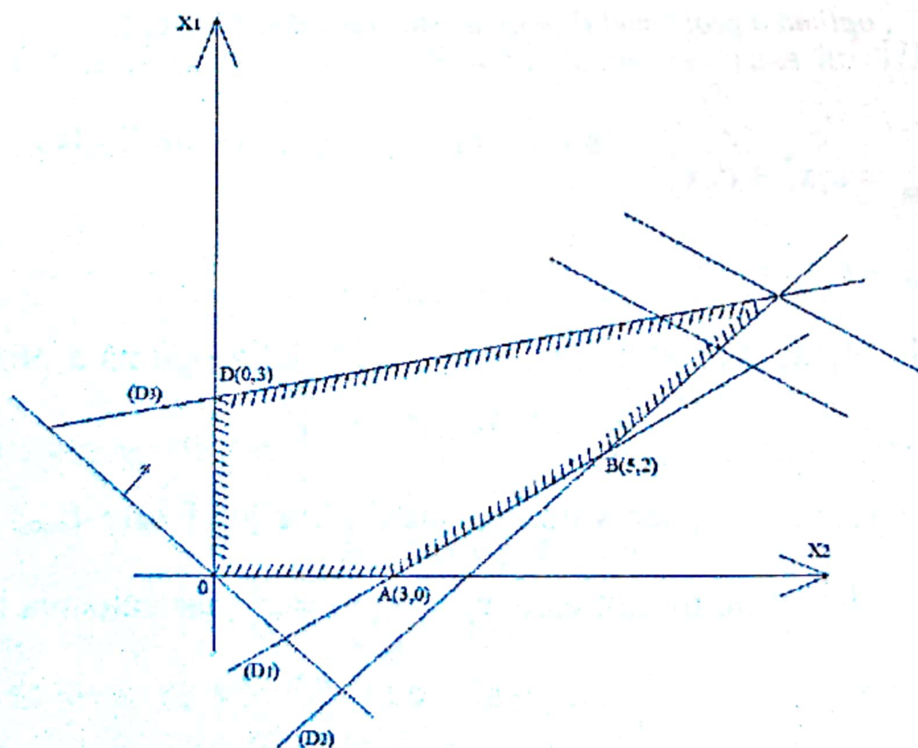

Figura 10. Maximul lui f se realizează în punctul C.

unde prin D_1, D_2, D_3 am notat dreptele generate de restricțiile problemei (în ordinea în care sunt date în enunțul problemei). Deplasarea dreptei $2x_1 + x_2 = f$ în sensul de creştere a ordonatei arată că $C\left(\frac{22}{3}, \frac{20}{3}\right)$ realizează maximul lui f în condiţiile date şi anume:

$$f_{max} = 2\frac{22}{3} + \frac{20}{3} = \frac{64}{3};\ x_1^* = \frac{22}{3}, x_2^* = \frac{20}{3}.$$

În cazul când domeniul D definit de restricțiile problemei şi dreapta (D_0) este paralelă cu dreapta A_3A_4, problema de maxim are o infinitate de soluții optime – anume toate punctele de pe segmentul A_3A_4 - iar problema de minim are soluţie optimă unică, realizată în A_1 aşa cum se observă în figura 11.

Funcţia de la optimizat f cu $c_1 \neq 0, c_2 = 0$ sau $c_1 = 0, c_2 \neq 0$ se studiază ca un aspect particular al cazurilor a-d.

În exemplele propuse spre a fi rezolvate ca exerciții se vor întâlni cazuri când problema de maxim nu are soluţie optimă, iar problema de minim cu aceleaşi restricţii şi aceeaşi funcţie de optimizat are soluție optimă, şi invers.

Figura 11. *Problema de maxim are o infinitate de soluții optime – anume toate punctele de pe segmentul* A_3A_4 *, iar problema de minim are soluție optimă unică, realizată în punctul* A_1.

Generalizarea teoretică a rezolvării geometrice a unei probleme de programare liniară cu mai mult de două variabile este simplă, dar aplicarea ei practică este incomodă chiar pentru trei sau mai patru variabile și este imposibilă pentru mai mult de patru variabile.

3.Soluții

Dacă există *m* restricții cu *n* variabile se pot obține următoarele categorii de soluții:

- *Soluții posibile,* care definesc soluțiile ce se află în domeniul posibil Δ_p. Notând soluția cu φ_1 pentru soluțiile posibile se poate scrie: $\varphi \in \Delta_p$, ceea ce are loc când x satisface restricțiile $Ax = b$ şi $x \geq 0$.

- *Soluțiile de bază* sunt acele soluții care se obțin făcând variabilele *m-n*, egale cu zero (pe rând) şi rezolvând sistemul de restricții ca ecuații simultane.

- *Soluțiile posibile de bază* sunt soluțiile de bază din domeniul posibil.

- *Soluțiile optime* sunt denumite soluțiile posibile, care satisfac funcția obiectiv.

- *Soluția optimă de bază* este soluția posibilă de bază care satisface funcția obiectiv.

- *Soluții aparent optime* sunt acele soluții care asigură un optim local sau aparent al funcției obiectiv.

- *Soluții optime globale* sunt acele soluții care asigură optimul absolut al funcției obiectiv şi care constituie principalul obiectiv al rezolvării problemelor de programare liniară.

Teoremele fundamentale ale programării liniare

Teorema 1

Dacă problema de programare liniară sub forma standard

$$\min(\max)[Z(x)] = c'x$$
$$Ax = b$$
$$x \geq 0$$

admite un program, soluţie admisibilă, adică aceea care satisface atât restricţiile, cât şi condiţiile de semn impuse variabilelor, atunci ea are cel puţin un program (soluţie admisibilă de bază).

Teorema 2

Mulţimea soluţiilor admisibile ale unei probleme de programare liniară este o mulţime convexă.

Presupunem că problema este dată în forma standard.

$$\min(\max)[Z(x)] = c'x$$
$$Ax = b$$
$$x \geq 0$$

Se consideră două soluţii admisibile x_1, x_2. Combinaţia lor convexă este:

$$\bar{x} = (1-\lambda)x_1 + \lambda x_2, \lambda \in [0,1]$$

$$1-\lambda \geq 0, \lambda \geq 0, \bar{x} \geq 0$$

$$A\bar{x} = A[(1-\lambda)x_1 + \lambda x_2] = A(1-\lambda)x_1 + A\lambda x_2$$

dar

$$Ax_1 = b$$

$$Ax_2 = b$$

deci

$$b = b\lambda + (1-\lambda)b$$

ceea ce dovedeşte afirmaţia.

Teorema 3

Dacă problema de programare liniară

$$\min(\max)[Z(x)] = c'x$$

$$Ax = b$$

$$x \geq 0$$

admite un program optim, atunci admite cel puţin un program optim de bază.

Teorema 4

Funcţia obiectiv a unei probleme de programare liniară ia valoarea optimă într-un punct extremal al mulţimii convexe Δ a tuturor soluţiilor admisibile ale problemei.

CAPITOLUL II

MODELE TEHNICO - ECONOMICE DE OPTIMIZARE CE CONDUC LA O PROBLEMĂ DE PROGRAMARE LINIARĂ

a) *Consumul lunar de materii prime*

Considerăm un proces de producție în cursul căruia se realizează m tipuri de produse P_i, $i=\overline{1,m}$, pentru care se utilizează n tipuri de materii prime M_j, . $j=\overline{1,n}$. Dintr-o unitate de materii prime M_j se pot produce a_{ij} unităţi de produs P_i. Se preconizează ca produsele de tipul P_i să fie realizate lunar în cantitățile b_i. Costul unei unități de materie primă M_j este C_j. Se cere a determina consumul lunar de materii prime, încât să se realizeze producția planificată, iar cheltuielile legate de materiile prime să fie minime.

Urmărim modelul matematic al acestui model economic.

Vom însemna cu x_j, $j=\overline{1,n}$, cantitățile de materie primă ce urmează a fi utilizate. Va trebui să scriem sub formă algebrică restricţiile economice. Aceste restricţii sunt de trei feluri: restricţii legate de planificarea producției, restricţii impuse de sensul economic al variabilelor, şi restricții de minimizare a cheltuielilor. Aşa cum $a_{ij}x_j$ reprezintă cantitatea de produse de tipul P_i ce se obţine dintr-o cantitate x_j de materie primă M_j, deducem că:

$$a_{i1}x_1 + a_{i2}x_2 + \ldots + a_{in}x_n = \sum_{j=1}^{n} a_{ij}x_j$$

reprezintă cantitatea totală de produse de tipul P_i, ce se obţine când materiile prime M_j se utilizează în cantităţile x_j, $j = \overline{1,n}$. Dar această cantitate nu poate fi mai mică decât b_i şi deci:

$$\sum_{j=1}^{n} a_{ij}x_j b_i \quad , \; i = \overline{1,m} \qquad (1)$$

Cum x_j reprezintă mărimi economice rezultă:

$$x_j \geq 0, j = \overline{1,n} \qquad (2)$$

Cheltuielile totale obţinute ca sumă a cheltuielilor unitare vor fi date de funcţia:

$$f(x) = \sum_{j=1}^{n} c_j x_j \; ; \; x = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \\ . \\ x_n \end{pmatrix} \qquad (3)$$

care se cere a fi minimizată.

Din punct de vedere matematic, problema poate fi formulată astfel: să se găsească în mulţimea soluţiilor sistemului de inecuaţii (1) care satisfac condiţiile (2), o soluţie pentru care funcţia *f* ia valoarea minimă.

Problema are sens dacă sistemul (1) are cel puţin o soluţie. Inecuaţiile (1) reprezintă restricţiile problemei, (2) condiţiile de nenegativitate iar *f* poartă denumirea de funcţie obiectiv.

b) ***Folosirea optimă a resurselor***

Într-un proces de producţie în care se pot realiza n tipuri de articole A_j, $j=\overline{1,n}$ sunt utilizate m tipuri de resurse R_i, $i=\overline{1,m}$, care sunt limitate de cantităţile b_i. Pentru producerea unei unităţi de articol de tipul A_j se consumă o cantitate a_{ij} de resursă de tipul R_i. Profiturile unitare pentru articolele A_j sunt c_j, $j=\overline{1,n}$. Să se determine cantităţile x_j de articol A_j, $j=\overline{1,n}$ care urmează a se realiza în procesul considerat, cu resurse limitate, astfel ca procesul să aibă drept rezultat profitul maxim.

Limitările resurselor conduc la:

$$\sum_{j=1}^{n} a_{ij}x_j \le b_i \ , \ i=\overline{1,m} .$$

Necunoscutele x_j, $j=\overline{1,n}$ trebuie să satisfacă condiţiile de nenegativitate:

$$x_j \ge 0, j=\overline{1,n} .$$

Profitul total este dat de funcţia liniară:

$f(x)=\sum_{j=1}^{n} c_j x_j$ care trebuie să ia valoarea maximă.

c) ***Problema amestecului optim***

Să presupunem că pentru realizarea unui amestec se pot întrebuința n materii prime M_j, $j=\overline{1,n}$, disponibile în cantități nelimitate, ce conțin m substanțe S_i, $i=\overline{1,m}$.

Dintr-o unitate de materie primă M_j, trece în amestec o cantitate a_{ij} de substanță S_i. Substanța S_i trebuie să intre în amestec în cantitatea b_i. Costurile unitare ale materiilor prime M_j sunt c_j unități bănești. Să se determine cantitățile x_j, $j=\overline{1,n}$ de materie primă M_j necesare realizării amestecului cu compoziția prescrisă și la un cost total minim.

Restricțiile sunt și acum de trei feluri: restricțiile de compoziție a amestecului, restricțiile datorate sensului economic al variabilelor și restricția de minimizare a costului total.

Traducerea algebrică a primelor două categorii este:

$$\sum_{j=1}^{n} a_{ij}x_j = b_i\ ,\ i=\overline{1,m}$$

$$x_j \geq 0, j=\overline{1,n}.$$

Costul total al materiilor prime necesare pentru realizarea unei unități de amestec este dat de funcția:

$$f(x)=\sum_{j=1}^{n} c_j x_j$$

care se cere a fi minimizată.

d) ***Un program de producție și stocaj***

În cursul a n luni trebuie produse $r_i, 1 \le i \le n$, unități dintr-o anumită categorie.

Un orar normal permite un volum de producție de $\bar{x}_i$, $1 \le i \le m$, unități pe lună. Se poate prevedea o producție suplimentară de $\bar{x}_i'$ unități pe lună. Costurile unitare de producție sunt c_i, c_i' lunar, respectiv în primul și al doilea caz. Costul unitar de stocaj pe lună este d. Se cere să se afle cantitățile $x_i, x_i', s_i, 1 \le i \le m$, ce trebuie produse în orar normal, în ore suplimentare, respectiv stocate, astfel încât să fie respectate condițiile:

$$\sum_{k=1}^{i}(x_k + x_k') - s_{i+1} = \sum_{k=1}^{i} r_k, 1 \le i \le n-1,$$

$$0 \le x_i \le \bar{x}_i; 1 \le i \le n$$

$$0 \le x_i' \le \bar{x}_i'; 1 \le i \le n,$$

$$s_i \ge 0; 1 \le i \le n$$

și să se obțină minimul cheltuielilor de producție și stocaj:

$$\min[\sum_{i=2}^{n}(c_i x_i + c_i' x_i' + ds_i) + c_1 x_1 + c_1' x_1']$$

e) ***Utilizarea optimă a capacității mașinilor***

O întreprindere produce mai multe produse care pot fi fabricate de aceeași mașină a cărei capacitate de producție este limitată; se cere un program de producție care să asigure utilizarea optimă a mașinilor.

Mai precis, uzina produce n produse distincte, care pot fi fabricate cu ajutorul a m mașini (sau secții de producție) care au capacități limitate. Notăm prin $a_{ij}, 1 \le i \le m, 1 \le j \le n,$ procentul din capacitatea mașinii i pe perioada considerată necesar pentru producerea unei unități din produsul j, iar prin $x_j, 1 \le j \le n,$ numărul unităților din produsul j fabricate în cursul perioadei. Avem restricții de capacitate de forma

$$\sum_{j=1}^{n} a_{ij} x_j \le 1, 1 \le i \le m$$

și problema se completează adăugând

$$x_j \ge 0, 1 \le j \le n,$$

$$\max \sum_{j=1}^{n} c_j x_j$$

unde c_j sunt beneficiile unitare.

f) ***O problemă de investiții***

Avem la dispoziție o sumă totală S care poate fi investită în diverse activități j, $1 \leq j \leq n$, fiecare producând un anumit beneficiu unitar $a_j, 1 \leq j \leq n$. Dacă $x_j, 1 \leq j \leq n$, este suma investită pentru activitatea j, problema este

$$\max \sum_{j=1}^{n} a_j x_j$$

$$\sum_{j=1}^{n} x_j = S$$

$$x_j \geq 0, 1 \leq j \leq n$$

Problema poate fi complicată dând în plus anumite reguli suplimentare în legătură cu posibilitatea de investiție, cu existența unui risc al investițiilor sau cu alte aspecte suplimentare care pot fi întâlnite în condițiile concrete.

g) ***Reducerea pierderilor la tăierea materialelor***

Vom considera o problemă simplă, care apare în activitatea de tăiere a hârtiei la o fabrică de celuloză, care produce rulouri de hârtie de lățime dată, depinzând de caracteristicile mașinii. Aceste rulouri trebuie tăiate pentru a satisface comenzile beneficiarilor ceea ce generează pierderi; problema constă în minimizarea acestor pierderi.

Să notăm cu

$a_i, 1 \le i \le m,$
$b_i, 1 \le i \le m$

respectiv lățimea și lungimea celor m rulouri comandate de beneficiari, iar prin l lățimea ruloului standard produs de mașină.

Se determină toate combinațiile posibile k, $1 \le k \le N$, în care poate fi tăiat ruloul standard pentru a obține

$d_{ik}, 1 \le i \le m, 1 \le k \le N,$ rulouri de lățime a_i (evident $0 \le d_{ik} \le \left[\frac{l}{a_i}\right]$,

unde [x] este partea întragă a numărului x).

Dacă se notează cu $x_k, 1 \le k \le N,$ lungimea ruloului standard în cazul în care se aplică tăierea de tipul k, avem condițiile

$$\sum_{k=1}^{N} d_{ik} x_k \ge b_i, 1 \le i \le m,$$
$$x_k \ge 0, 1 \le k \le N,$$

sau în forma standard:

$$\sum d_{ik} x_k - x_i^0 = b_i, 1 \le i \le m,$$
$$x_k \ge 0, 1 \le k \le N,$$
$$x_i^0 \ge 0, 1 \le i \le m,$$

Dacă notăm cu $c_k, 1 \le k \le N,$ pierderea prin tăiere în cazul procedeului de tip k, pierderea totală care trebuie minimizată va fi

$$\min\left(\sum_{k=1}^{N} c_k x_k + \sum_{i=1}^{m} a_i x_i^0\right).$$

Formularea de mai sus presupune existenţa unei singure maşini cazul mai multor maşini este mai dificil.

h) ***O tipografie*** care lucrează 25 de ore pe săptămână tipareste trei tipuri de carti. Beneficiul obţinut în urma vânzării acestor carti este de 40 lei/buc pentru primul articol, respectiv 120 lei/buc pentru al doilea articol şi 30 lei/buc pentru ultimul articol. Într-o oră maşina poate realiza 50 buc din primul articol sau 25 buc din al doilea articol sau 75 buc din al treilea articol. Cererea săptămânală nu depăşeşte 1000 buc din primul articol, 500 buc din al doilea articol, 1500 buc din al treilea articol. Cum trebuie repartizată producţia celor trei articole pentru ca tipografia să-şi asigure un beneficiu maxim:

Răspuns: Fie x_1, x_2, x_3 cantităţile din cele trei articole ce trebuiesc tiparite. Atunci avem de rezolvat problema:

$$\max f = 40x_1 + 120x_2 + 30x_3$$

$$\begin{cases} x_1 \leq 1000 \\ x_2 \leq 500 \\ x_3 \leq 1500 \\ \frac{1}{50}x_1 + \frac{1}{25}x_2 + \frac{1}{75}x_3 \leq 25 \\ x_1, x_2, x_3 \geq 0 \end{cases}$$

($\frac{1}{50} \cdot x_1$ reprezintă numărul de ore pe săptămână în care tipografia produce cantitatea x_1 din primul articol).

i) ***O fabrică de zahăr*** trebuie să producă între 1 noiembrie - 28 februarie. Livrările de zahăr se fac lunar, după contract: în noiembrie 20.000 t, în decembrie 30.000 t, în ianuarie 50.000 t şi în februarie 40.000 t. Producţia excedentară a unei luni poate fi livrată luna următoare, suportând cheltuielile de depozitare de 2.000 lei/tonă pe lună. Capacitatea lunară de producţie a fabricii este: 55.000 t în noiembrie, 40.000 t în decembrie, 25.000 t în ianuarie, 50.000 t în februarie. Preţurile de cost sunt: 140.000 lei/tonă în noiembrie, 160.000 lei/tonă în decembrie, 150.000 lei/tonă în ianuarie, 170.000 lei/tonă în februarie.

Să se stabilească nivelul de producţie lunar astfel încât contractele să fie satisfăcute cu cheltuieli minime.

Răspuns. Vom presupune că producţia se termină fără stoc. Fie x_1, x_2, x_3, x_4 cantităţile de zahăr ce trebuiesc produse respectiv în lunile: noiembrie, decembrie, ianuarie, februarie. Avem:

$x_i > 0 \ i = \overline{1,4}$

$$\begin{cases} x_1 \le 55000 \\ x_2 \le 40000 \\ x_3 \le 25000 \\ x_4 \le 50000 \\ x_1 \ge 20000 \\ x_2 + (x_1 - 20000) \ge 30000 \\ x_3 + (x_1 + x_2 - 50000) \ge 50000 \\ x_4 + (x_1 + x_2 + x_3 - 100.000) = 40.000 \end{cases}$$

($(x_1 - 20000)$ - reprezintă excedentul din noiembrie.)

Considerând cheltuielile de producție și cele de depozitare în mii lei funcția obiectiv devine:

$$f(x) = 140x_1 + 160x_2 + 150x_3 + 170x_4 + 2(x_1 - 20000) + 2(x_1 + x_2 - 50000) + \\ + 2(x_1 + x_2 + x_3 - 100000)$$

Deci avem de calculat minimul funcției:

$$f(x) = 146x_1 + 164x_2 + 152x_3 + 170x_4 - 340000.$$

j)) ***<u>Un laborator de informatică</u>*** dispune de cablu utp cu lungimea de 5m, din care trebuie să taie cel puțin 35 cabluri în lungime de 2m, 25 cabluri de 2,5m și 10 cabluri de 3m lungime. Cum trebuie procedat astfel ca să se realizeze consumuri minime de material?

Răspuns: Există patru variante de a tăia un cablu de 5m lungime în bucăţi cu lungimile specificate:

v_1: $5 = 2 + 2 + 1$

v_2: $5 = 2,5 + 2,5$

v_3: $5 = 3 + 2$

v_4: $5 = 2 + 2,5 + 0,5$

Observăm că la prima variantă se pierde 1m de cablu, la cea de-a patra 0,5m iar la variantele a II-a şi a III-a nimic. Notând cu x_1, x_2, x_3, x_4 numărul cablurilor de 5m care se taie respectiv după variantele v_1, v_2, v_3, v_4 vom avea:

$$\min f = x_1 + 0,5x_4.$$

$$\begin{cases} 2x_1 + x_3 + x_4 \geq 35 \\ 2x_2 + x_4 \geq 25 \\ x_3 \geq 10 \\ x_i > 0 \quad i = \overline{1,4} \end{cases}$$

Vom obţine $x_1 = 0,\ x_2 = 5,\ x_3 = 10,\ x_4 = 15$

j) ***Fiecare animal dintr-o grădină zoo*** are nevoie de o cantitate minimă de principii nutririve pe zi care depinde de specie, vârstă, scop urmărit în alimentație.

Principiile nutritive se află în diferite proporții în produsele ce compun rația zilnică a fiecărui animal. Folosind datele din tabelul de mai jos să se determine cantitatea x din alimentul A_1 și cantitatea y din alimentul A_2 exprimate în kilograme, ce trebuie să intre în compoziția rației zilnice a unui animal astfel încât costul ei să fie minim.

Denumirea principiilor nutritive	Conținutul în principii nutritive al alimentelor (kg)		Cantitățile minime prescrise (kg)
	A_1	A_2	
P1	0,1	0	0,4
P2	0	0,1	0,6
P3	0,1	0,2	2
P4	0,2	0,1	1,7
Costul (lei/kg)	240	80	

Indicație: Problema se transcrie matematic astfel:

$$\begin{cases} 0{,}1x \geq 0{,}4 \\ 0{,}1y \geq 0{,}6 \\ 0{,}1x + 0{,}2y \geq 2 \\ 0{,}2x + 0{,}1y \geq 1{,}7 \\ x, y \geq 0 \\ \min f = 240x + 80y \end{cases}$$

CAPITOLUL III
ALGORITMUL SIMPLEX

Pentru rezolvarea problemelor de programare liniară s-a impus *algoritmul simplex* datorat lui G. B. Dantzig (1951). Această metodă ne permite să explorăm în mod sistematic mulţimea programelor de bază ale unei probleme de programare liniară în forma standard prin trecerea de la un program de bază la alt program de bază "vecin" care este "cel puţin la fel de bun" ca cel precedent. Metoda furnizează de asemenea creiterii pentru punerea în evidenţă a situaţiei când problema are optim infinit precum şi a cazului în care mulţimea programelor este vidă.

Algoritmul Simplex se poate prezenta pornindu-se de la forma standard a problemei de programare liniară, în modul următor:

$$\max[Z(x)] = cx$$
$$Ax = b$$
$$x \geq 0$$

alegând o bază oarecare B, vom scrie:

$$\max[Z(x)] = C^B X^B + C^S X^S$$

unde: X^B este vector coloană al variabilelor de bază; X^S este vector coloană al variabilelor secundare; C^B este vector coloană al costurilor variabilelor de bază din ecuaţia obiectiv, iar C^S este vectorul coloană al costurilor variabilelor secundare, din ecuaţia obiectiv.

Astfel, scriem în continuare:

$$(B,S)\begin{pmatrix} X^B \\ X^S \end{pmatrix} = b$$

$$\begin{pmatrix} X^B \\ X^S \end{pmatrix} \geq 0$$

sau

$$\max[Z(x)] = C^B X^B + C^S X^S$$
$$BX^B + SX^S = b$$
$$X \geq 0; (X^B \geq 0; X^S \geq 0)$$

Dacă înmulțim sistemul de restricție cu B^{-1}, matricea inversă a coeficienților variabili de bază din restricții, se obține pentru $AX = b$:

$$X^B = B^{-1}b - B^{-1}SX^S$$

iar ecuația va fi de forma:

$$\max[Z(x)] = C^B(B^{-1}b - B^{-1}SX^S) + C^S X^S$$
$$X^B \geq 0; X^S \geq 0.$$

Dacă introducem notațiile:

$$\bar{X}^B = B^{-1}b \text{ și } X_j^B = B^{-1}a_j$$

unde a_j reprezintă coloana j din matricea A corespunzătoare variabilelor secundare ($j \in J_S$) și unde Js este mulțimea $\{j : a_j \in S\}$, atunci se obține egalitatea din relația $X^B = B^{-1}b - B^{-1}SX^S$:

$$X^B = \bar{X}^B - \sum_{j \in J_B} y_j^B x_j$$

sau

$$X_i^B = \bar{X}_i^{B} - \sum_{j \in J_B} y_j^B x_j, (i \in J_B)$$

unde $J_B = \{i : a_i \in B\}$.

Se exprimă funcția obiectiv, cu ajutorul variabilelor secundare. X^S.

$$Z = c'x = \sum_{j=1}^{m} c_j x_j = \sum_{i \in J_B} c_i x_i + \sum_{j \in J_S} c_j x_j = \sum_{i \in J_B} c_i (x_i^B - \sum y_{i_j}^B x_j) + \sum_{j \in J_S} c_j x_j$$

$$= \sum_{i \in J_B} c_i \bar{x}_i^{B} - \sum_{j \in J_B} (\sum_{i \in J_B} c_i y_{i_j}^B - c_j) x_j$$

Notând:

$$Z^B = \sum c_i \bar{x}^B = c_B' \bar{x}^B$$

$$Z_j^B = \sum_{i \in J_B} c_i y_{i_j}^B = c_B' y_j^B = \sum c_i a_{i_j}.$$

Obținem relația:

$$Z = Z^B - \sum_{j \in J_B} (Z_j^B - c_j) x_j.$$

CRITERIUL OPTIM

Considerăm cazul minimizării funcției obiectiv. Dacă $Z_j^B - c_j \le 0$ pentru orice $j \in J_S$ atunci soluția admisibilă corespunzătoare bazei B $(X^B = B^{-1}b, X^S = 0)$ este optimă.

Demonstrație: Fie Y valoarea funcției obiectiv corespunzătoare soluției admisibile de bază, știind că $x_j \geq 0$, rezultă că:

$$\sum_{j \in J_B} (Z_j^B - c_j) x_j \leq 0,$$

ceea ce demonstrează afirmația de mai sus.

CRITERIUL DE INTRARE ÎN BAZĂ

Dacă există $k \in J_S$ astfel încât $Z_k - c_k > 0$, atunci soluția admisibilă pentru baza B nu este optimă și poate fi îmbunătățită dacă x_k ia valori pozitive.

Demonstrație: Dacă valoarea variabilei secundare crește până la valoarea $x_k > 0$, se obține pentru funcția obiectiv:

$$Z^0 = Z^B - \sum (z_k - c_k) x_k^0 < Z^B$$

ceea ce reprezintă un program mai bun (funcția obiectiv luând o valoare mai mică). Se constată că odată cu creșterea valorii lui x_k, se modifică și valorile variabilelor de bază, conform relației

$$X_i^B = \bar{x}_i^B - \sum_{j \in J_B} y_{i_k}^B x_k \; ; \; i \in J_B .$$

CRITERIUL OPTIM INFINIT

Dacă există $k \in J_S$ astfel încât $Z_k - c_k > 0$ şi toţi $y_{ik} < 0$ pentru $i \in J_B$, atunci problema are un optim la infinit. În adevăr, dacă $y_{ik} \leq 0$, atunci din relaţia $Z^B = \sum c_i \bar{x}^B = c_B' \bar{x}^B$ rezultă că variabila x_k, oricât ar creşte, nu determină ca vreuna din variabilele de bază să devină negativă.

În acest caz funcţia obiectiv devine:

$$Z = Z^B - (z_k - c_k)x_k \to -\infty$$
$$Z = Z^B - (z_k - c_k)x_k \to +\infty$$

CRITERIUL DE IEŞIRE DIN BAZĂ

Dacă $Z_k - c_k > 0$ şi $y_{ik} > 0$, atunci valoarea variabilei x_k poate creşte până atinge valoarea ϕ_1.

$$\phi_1 = \frac{\bar{x}_1}{y_{1k}} = \min_{i \in J_B} \left(\frac{\bar{x}_1}{y_{1k}}\right), \; y_{ik} > 0$$

caz în care se va obţine un nou program de bază, asociat bazei $\bar{B}$ dedusă din baza B prin înlocuirea vectorului a_k cu vectorul a_1.

Dacă $y_{ik} > 0$, în acest caz $x_i = \bar{x}_i - y_{1k}x_k \geq 0$, pentru toţi $i \in J_B$, este necesar ca:

$$x_k \leq \frac{x_i}{y_{ik}} \text{ pentru toţi } i \in J_B,\ y_{ik} > 0.$$

Dacă presupunem că valoarea variabilei x_k poate creşte numai până la valoarea arătată de expresia ϕ_1 şi că acest minim este atins pentru indicele $1 \in J_B$, la această valoare x_1 se anulează şi deci obţinem un nou program de bază în care variabilele de bază sunt x_k şi x_i $(i \in J_B - \{k\})$, adică un program corespunzător bazei B obţinute prin înlocuirea factorului a_1

cu a_k. Deci x_k nu poate creşte mai mult decât valoarea ϕ_1, căci altfel ar deveni negativă valoarea variabilei x_1. Valoarea funcţiei obiectiv scade cu cantitatea $\frac{x_1}{y_{1k}}(z_k - c_k)$.

În practică se foloseşte un criteriu mai simplu: se allege acel indice k pentru care valoarea lui $Z_j - c_j$ este maximă, adică: $z_k - c_k = \max(z_j - c_j)$.

Modul de aplicare a algoritmului Simplex la rezolvarea problemelor de programare liniară

Să considerăm cazul minimizării funcției Z(x). Urmărim etapele:

a) Se determină baza inițială B. Se calculează apoi, pentru această bază mărimile: $\bar{x}_i^B, z^B, z_j^B - c_j, y_{ij}^B (a_{ij})$.

b) Se analizează deferențele $Z_j - c_j$ (criteriul de intrare în bază).

- dacă toate diferențele $Z_j - c_j \leq 0$ în cazul minimizării, programul este optim;
- dacă există cel puțin un indice $j \in J_B$ astfel ca $Z_j - c_j > 0$, atunci se determină $k \in J_B$ pentru care $Z_k - c_k = \max|z_j - c_j| > 0$.

c) Se stabilește vectorul ce urmează a ieși din bază (criteriul de ieșire din bază);

- dacă toți $y_{ik} \leq 0$ (sau $a_{ik} \leq 0$), problema are optim infinit;
- dacă există $y_{ik} > 0$ sau $a_{ik} > 0$, se determină indicele 1 astfel încât să fie satisfăcută relația:

$$\phi_1 = \frac{\bar{x}_1}{y_{1k}} = \min_{i \in J_B} \left| \frac{\bar{x}_1}{x_{1k}} \right| > 0 \text{ sau}$$

$$\phi_1 = \frac{\bar{x}_1}{a_{1k}} = \min_{i \in J_B} \left| \frac{\bar{x}_1}{x_{1k}} \right| > 0.$$

d) Se înlocuieşte în baza iniţială B vectorul a_1 cu vectorul a_k, şi se obţine o nouă bază $\bar{B}$, transformându-se şi mărimile $\bar{x}, Z^B, z_j - c_j, y_{ij}^B$, după relaţiile:

$$x_k^{\bar{B}} = \frac{x_1}{y_{1k}},\ y_{kj}^{\bar{B}} = \frac{y_{1j}}{y_{1k}}$$

$$\bar{x}_i^{\bar{B}} = x_i - y_{ik}\frac{\bar{x}_1}{y_{1k}};\ y_{ij}^{\bar{B}} = y_{ij} - y_{ik}\frac{y_{1j}}{y_{1k}},\ i \neq 1$$

$$Z^{\bar{B}} = Z^B - (z_k - c_k)\frac{\bar{x}_1}{y_{1k}};$$

$$z^{\bar{B}} - c_j = (z_j - c_j) - (z_k - c_k)\frac{y_{1j}}{y_{1k}}$$

se reia aplicarea algoritmului de la pasul b).

Elementul situat la intersecţia rândului 1 cu coloana k se numeşte pivot.

În cazul problemelor prin care se cere maximizarea funcţiei Z(x), se modifică numai criteriul de intrare în bază, astfel:

Etapa (a) este identică ca în cazul minimizării; b). Dacă există cel puţin un indice $j \in J_S$ astfel încât $Z_j - c_j < 0$, se determină k astfel încât $Z_k - c_k = \min(z_j - c_j)$ sau $Z_k - c_k = \max\left|z_j - c_j < 0\right|$.

Pentru aplicarea algoritmului Simplex se trec într-un table numit Simplex toate elementele necesare.

Dacă pentru problemele de minim există diferenţe $\Delta_{z_j} = z_j - c_j > 0$

iar pentru cele de maximum $\Delta_{z_j} = z_j - c_j < 0$

atunci soluţia $X^B = (\bar{x}_1, \bar{x}_2, ..., \bar{x}_m, 0, ..., 0)$ nu este optimă şi va intra în bază vectorul a_k, care se determină cu ajutorul criteriului de intrare $\Delta_{z_k} = \max|z_j - c_j|$.

Vectorul a_k va intra în bază în locul vectorului a_1, determinat prin criteriul de ieşire din bază:

$$\phi_1 = \min_{i \in J_B}\left(\frac{\bar{x}_1}{y_{1k}}\right) = \frac{\bar{x}_1}{y_{1k}} = \frac{\bar{x}_1}{a_{1k}};\ y_{1k} > 0.$$

În tabelul Simplex s-a luat iniţial $y_{ij} = a_{ij}$ şi drept urmare pivot va fi elementul a_{1k}.

După aceasta se aplică relaţiile cu ajutorul cărora se calculează elementele tabelului Simplex corespunzător bazei $\bar{B}$. Toate calculele necesare unei noi baze constituie o iteraţie a algoritmului Simplex.

Observaţie: Trebuie făcută precizarea că rezolvarea problemelor se face în Q şi nu în Z. Există şi algoritmi de rezolvare în numere

întregi, dar scopul lucrării este de a prezenta metoda și modul de modelare al unor probleme de optimizare.

Deoarece algoritmii de optimizare în Z sunt mai complicați,s-a preferat prezentarea problemei clasice.

Rezolvarea problemelor prin algoritmul simplex

Exemplul 1.

$$\begin{cases} \max[z(x)] = 10x_1 + 15x_2 \\ 2x_1 + 4x_2 + x_3 = 40 \\ 6x_1 + 2x_2 + x_4 \le 60 \\ x_j \ge 0 (j = 1,2,3,4) \end{cases}$$

Aducerea problemei la forma standard: introducerea variabilelor de compensare x_3, x_4.

Matricea restricțiilor este:

$A = \begin{pmatrix} 2 & 4 & 1 & 0 \\ 6 & 2 & 0 & 1 \end{pmatrix}$ și conține programul de bază $B = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix}$.

Soluția admisibilă inițială are următoarea structură:

$\bar{X} = (0,0,40,60)$

iar funcția obiectiv

$\bar{Z}^{B}(x) = 0$

	B	C_{Bi}	$\bar{X}^B$	C_j	10	15	0	0	θ_i
				a_j	a_1	a_2	a_3	a_4	
	a_3	0	40		2	4	1	0	$\frac{40}{4}=10$
	a_4	0	60		6	2	0	1	$\frac{60}{2}=30$
T_0	$z_j = C_{Bi} a_{ij}$		0		0	0	0	0	-
	$z_j = z_j - c_j$		-		0-10= -10	0-15= -15	0	0	-

Pentru tabelul T_0 se calculează următoarele:

$$\bar{Z}^{B'} = \sum_{i \in J_B} c_{Bi} \bar{x}_i = 0 \times 40 + 0 \times 60 = 0$$

$$z_1^B = \sum_{i \in J_B} c_{Bi} a_{i_1} = 0 \times 2 + 0 \times 6 = 0$$

$$z_2^B = \sum_{i \in J_B} c_{Bi} a_{i_2} = 0 \times 4 + 0 \times 2 = 0$$

$$\Delta z_j = z_j - c_j$$

$$\Delta z_1 = z_1 - c_1 = 0 - 10 = -10$$

$$\Delta z_2 = z_2 - c_2 = 0 - 15 = -15$$

$$\Delta z_3 = 0$$

$$\Delta z_4 = 0$$

Concluzia este că această soluţie nu este optimă, deoarece există diferenţa $\Delta z_j < 0$ şi de aceea se introduce în bază $\Delta z_k = \max|z_k - c_k|$ şi pentru că această condiţie se îndeplineşte Δz_k se introduce în bază vectorul a_2.

Pentru a determina ce vector urmează a fi scos din bază calculează rapoartele $\theta_i = \frac{x_i}{a_{i2}}$ (pentru $a_{i2} > 0$), coloana vectorilor, a_{i2} corespunzător vectorului a_2 care intră în bază. Se obţine:

$$\theta_1 = \frac{x_3}{a_{12}} = \frac{40}{4} = 10;$$

$$\theta_2 = \frac{x_4}{a_{22}} = \frac{60}{2} = 30$$

Raportul minim $\theta = 10$ corespunde factorului a_3, care iese din bază şi în locul lui va intra a_2, pivotal va fi 4.

Se dispune acum la o nouă bază $\bar{B} = (a_2, a_4)$.

	B	C_B	$\bar{X}$	C_j	10	15	0	0	θ_i
				a_j	a_1	a_2	a_3	a_4	
T_1	a_2	15	10		1/2	1	1/4	0	20
	a_4	0	40		5	0	-1/2	1	8
	$z_j = C_{Bi} a_{ij}$		150		15/2	15	15/4	0	-
	$z_j = z_j - c_j$		-		-5/2	0	15/4	0	-

Pentru tabelul T_1 se calculează următoarele:

a) Pentru determinarea vectorilor din primul rând i=1, se impart elementele din tabelul T_0 la valoarea pivotului a_{12} conform relației:

$$x_i^B = \bar{x}_i^{B} - \sum_{j \in J_B} y_{ik}^B x_k ; i \in J_B$$

deci:

$$\bar{x}_2^{\bar{B}} = \frac{\bar{x}_3}{a_{12}} = \frac{40}{4} = 10$$

$$y_{11}^{\bar{B}} = \frac{a_{11}}{a_{12}} = \frac{2}{4} = \frac{1}{2}$$

$$y_{12}^{\bar{B}} = \frac{a_{12}}{a_{12}} = 1$$

$$y_{13}^{\bar{B}} = \frac{a_{13}}{a_{12}} = \frac{1}{4}$$

b) Pentru determinarea celui de-al doilea rând i=2 din T_1 se folosesc relațiile:

$$\bar{X}^{\bar{B}} = x_4 - \frac{\bar{x}_3}{a_{12}} a_{22} = 60 - \frac{40}{4} \cdot 2 = 40$$

$$y_{21}^{\bar{B}} = a_{21} - \frac{a_{11}}{a_{12}} a_{22} = 6 - \frac{2}{4} \cdot 2 = 5$$

$$y_{23}^{\bar{B}} = a_{23} - \frac{a_{13}}{a_{12}} a_{22} = 0 - \frac{1}{4} 2 = -\frac{1}{2}$$

c) indicatorii $\bar{z}^{B}$ și $z_j^{\bar{B}} - c_j$ se calculează cu relațiile:

$$\bar{Z}^{B} = \sum_{i \in J_B} c_i x_i^{\bar{B}} = 15 \cdot 10 + 0 \cdot 40 = 150$$

sau

$$\bar{Z}^{\bar{B}} = \bar{Z}^{B} - (z_2 - c_2) \frac{\bar{x}_3}{a_{12}} = 0 - (-15) \cdot \frac{40}{4} = 150$$

$$z_1^{\bar{B}} = \sum_{i \in J_B} c_i a_{i1} = \frac{1}{2} \cdot 15 + 0 \cdot 5 = \frac{15}{2}$$

$$z_2^{\bar{B}} = \sum_{i \in J_B} c_i a_{i2} = 15 \cdot 1 + 0 \cdot 0 = 15$$

$$z_3^{\bar{B}} = \sum_{i \in J_B} c_i a_{i3} = 15 \cdot \frac{1}{4} + 0 \cdot (-\frac{1}{2}) = \frac{15}{4}$$

$$\Delta z_1^{\bar{B}} = z_1^{\bar{B}} - c_1 = \frac{15}{2} - 10 = -\frac{5}{2}$$

$$\Delta z_2^{\bar{B}} = z_2^{\bar{B}} - c_2 = 15 - 15 = 0$$

$$\Delta z_3^{\bar{B}} = z_3^{\bar{B}} - c_3 = \frac{15}{4} - 0 = \frac{15}{4}$$

sau

$$\Delta z_1^{\bar{B}} = \Delta z_1^{B} - \frac{a_{11}}{a_{12}} \Delta z_2^{B} = -10 + \frac{1}{2} \cdot 15 = -\frac{5}{2}$$

$$\Delta z_2^{\bar{B}} = \Delta z_2^{B} - \frac{a_{12}}{a_{12}} \Delta z_2^{B} = -15 + 1 \cdot 15 = 0$$

$$\Delta z_1^{\bar{B}} = \Delta z_3^{B} - \frac{a_{13}}{a_{12}} \Delta z_2^{B} = 0 + \frac{1}{4} \cdot 15 = \frac{15}{2}$$

Analizând valorile $\Delta z_i^{\bar{B}}$ observăm că $\Delta z_1^{\bar{B}} = -\frac{5}{2}$ ceea ce determină schimbarea bazei. Vectorul care intră va fi a_1. Să determinăm vectorul care va ieşi, determinând rapoartele:

$$\theta_i = \frac{x_i}{a_{i1}} (a_{i1} > 0)$$

$$\theta_1 = \frac{x_2}{a_{11}} = \frac{10}{\frac{1}{2}} = 20$$

$$\theta_2 = \frac{x_4}{a_{21}} = \frac{40}{5} = 8$$

Valoarea minimă pentru θ_i este $\theta_2 = 8$ ce corespunde vectorului a_4, care se va scoate din baza nouă; $\bar{\bar{B}} = (a_1, a_2)$ şi trece la elaborarea tabelului T_2. Pivotul va fi 5.

	B	C_B	$\bar{X}$	C_j	10	15	0	0	θ_i
				a_j	a_1	a_2	a_3	a_4	
T_2	a_2	15	6		0	1	3/10	-1/10	
	a_1	10	8		1	0	-1/10	1/5	
	$z_j = C_{Bi} a_{ij}$		170		10	15	7/2	1/2	-
	$z_j = z_j - c_j$		-		0	0	7/2	1/2	-

a) Pentru determinarea vectorilor din al doilea rând i=2 din tabelul T_2, se împart elementele din tabelul T_1, la valoarea pivotului $a_{21} = 5$ conform relației:

$$x_1^{\bar{\bar{B}}} = \frac{\bar{x}_1}{y_{1k}} = \frac{\bar{\bar{x}}_4}{y_{21}} = \frac{40}{5} = 8$$

$$y_{21}^{\bar{\bar{B}}} = \frac{a_{21}}{a_{21}} = \frac{5}{5} = 1$$

b) $$y_{22}^{\bar{\bar{B}}} = \frac{a_{22}}{a_{21}} = \frac{0}{5} = 0$$

$$y_{23}^{\bar{\bar{B}}} = \frac{a_{23}}{a_{21}} = -\frac{1}{2} \div 5 = -\frac{1}{10}$$

$$y_{24}^{\bar{\bar{B}}} = \frac{a_{24}}{a_{21}} = \frac{1}{5}$$

c) Pentru determinarea primului rând i=1 din tabelul T_2 se calculează:

$$x_i^{\bar{\bar{B}}} = \bar{x}_i^B - y_{ik} \cdot \frac{\bar{x}_1}{y_{1k}}$$

$$x_2^{\bar{\bar{B}}} = \bar{x}_2^B - a_{11} \cdot \frac{\bar{x}_4}{a_{21}} = 10 - \frac{1}{2} \cdot \frac{40}{5} = 6;$$

$$y_{ij}^{\bar{\bar{B}}} = \bar{y}_{ij} - y_{ik} \cdot \frac{y_{1j}}{y_{1k}}$$

$$a_{12}^{\bar{\bar{B}}} = a_{12}^{\bar{B}} - \frac{a_{22} \div a_{11}}{a_{21}} = 1 - 0 \cdot \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{5} = 1$$

$$a_{13}^{\bar{\bar{B}}} = a_{13}^{\bar{B}} - \frac{a_{23} \cdot a_{11}}{a_{21}} = \frac{1}{4} + \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{5} = \frac{1}{4} + \frac{1}{20} = \frac{6}{20} = \frac{3}{10}$$

$$a_{14}^{\bar{\bar{B}}} = a_{14}^{\bar{B}} - \frac{a_{24} \cdot a_{11}}{a_{21}} = 0 - 1 \cdot \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{5} = -\frac{1}{10}$$

d) Indicatorii $\bar{\bar{z}}_B$ şi $z_j^{\bar{\bar{B}}} - c_j$ se calculează cu relaţiile:

$$\bar{\bar{Z}}^B = \sum_{i \in J^B} c_i \bar{x}_i^B = 15 \cdot 6 + 10 \cdot 8 = 90 + 80 = 170$$

$$z_1^{\bar{\bar{B}}} = \sum_{i \in J^B} c_i a_{i1} = c_1 a_{11} + c_2 a_{21} = 15 \cdot 0 + 10 \cdot 1 = 10$$

$$z_2^{\bar{\bar{B}}} = \sum_{i \in J^B} c_i a_{i2} = c_1 a_{12} + c_2 a_{22} = 15 \cdot 1 + 10 \cdot 0 = 15$$

$$z_3^{\bar{\bar{B}}} = \sum_{i \in J^B} c_i a_{i3} = c_1 a_{13} + c_2 a_{23} = 15 \cdot \frac{3}{10} + 10 - \frac{1}{10} = \frac{45}{10} - 1 = \frac{35}{10} = \frac{7}{2}$$

$$z_4^{\bar{\bar{B}}} = \sum_{i \in J^B} c_i a_{i4} = c_1 a_{14} + c_2 a_{24} = 15 \cdot \frac{1}{10} + 10 \cdot \frac{1}{5} = \frac{1}{2}$$

$$\Delta z_1 = z_1^{\bar{B}} - c_1 = 10 - 10 = 0$$

$$\Delta z_2 = z_2^{\bar{B}} - c_2 = 15 - 15 = 0$$

$$\Delta z_3 = z_3^{\bar{B}} - c_3 = \frac{7}{2} - 0 = \frac{7}{2}$$

$$\Delta z_4 = z_4^{\bar{B}} - c_4 = \frac{1}{2} - 0 = \frac{1}{2}$$

Exemplul 2. Să considerăm problema de programare liniară:

$$\begin{cases} \min[z(x)] = x_1 + 6x_2 \\ 2x_1 + x_2 \geq 3 \\ x_1 + 3x_2 \geq 4 \\ x_j \geq 0 (j = 1,2) \end{cases}$$

Introducând variabilele ecart x_3 și x_4 obținem forma standard:

$$\begin{cases} \min[z(x)] = x_1 + 6x_2 \\ 2x_1 + x_2 - x_3 = 3 \\ x_1 + 3x_2 - x_4 = 4 \\ x_j \geq 0 (j = 1,2,3,4) \end{cases}$$

Matricea $A = (a^1, a^2, a^3, a^4) = \begin{pmatrix} 2 & 1 & -1 & 0 \\ 1 & 3 & 0 & -1 \end{pmatrix}$ are rangul 2.

Vectorii coloană corespunzători variabilelor ecart (adică vectorii a^3 și a^4) formează o bază, care nu mai este însă admisibilă, deoarece soluția de bază corespunzătoare este $x_3 = -3, x_4 = -4, x_1 = x_2 = 0$ și nu verifică condițiile de nenegativitate.

Se poate vedea însă că baza $B=(a^1,a^2)$ este admisibilă, adică poate fi luată drept bază de plecare. Pentru a alcătui tabelul simplx corespunzător acestei baze trebuie să calculăm $\bar{x}^B = B^{-1}b$ şi $y_j^B = B^{-1}a^j$; aceste cantităţi apar la înmulţirea relaţiei Ax=b la stânga cu inversa bazei B, care este:

$$B^{-1}=\begin{pmatrix} 3/5 & -1/5 \\ -1/5 & 2/5 \end{pmatrix}$$

Scriind dezvoltat acest lucru obţinem:

$$\begin{pmatrix} 3/5 & -1/5 \\ -1/5 & 2/5 \end{pmatrix}\begin{pmatrix} 2 & 1 & -1 & 0 \\ 1 & 3 & 0 & -1 \end{pmatrix}\begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \\ x_4 \end{pmatrix}=\begin{pmatrix} 3/5 & -1/5 \\ -1/5 & 2/5 \end{pmatrix}\begin{pmatrix} 3 \\ 4 \end{pmatrix}$$

După efectuarea calculelor rezultă

$$x_1 - \frac{3}{5}x_3 + \frac{1}{5}x_4 = 1$$

$$x_2 + \frac{1}{5}x_3 - \frac{2}{5}x_4 = 1$$

Tabelul simplex corespunzator bazei $B=(a^1,a^2)$

		x_1	x_2	x_3	x_4
	7	0	0	3/5	-11/5
x_1	1	1	0	-3/5	1/5
x_2	1	0	1	1/5	-2/5

Iteraţia 1. Deoarece există indici j pentru care avem $z_j - c_j > 0$ (problema este de minimizare) rezultă că programul de bază corespunzător nu este optim. Criteriul de intrare arată că vectorul care va intra în bază este a^3. Aplicând criteriul de ieşire din bază rezultă că vectorul a^2 părăseşte baza. Efectuând transformarea tabelului simplex precedent (pivotul este $y_{23} = 1/5$) obţinem tabelul simplex pentru noua bază:

Tabelul simplex corespunzător bazei $B = (a^1, a^3)$

		x_1	x_2	x_3	x_4
	4	0	-3	0	-1
x_1	4	1	3	0	-1
x_2	5	0	5	1	-2

Deoarece toţi $z_j - c_j$ sunt nepozitivi rezultă că am obţinut programul optim $x_1 = 4, x_2 = 0, x_3 = 5, x_4 = 0$.

În figura 12 este reprezentată mulţimea soluţiilor primei probleme de programare liniară considerată aici; tronsonul programelor este în acest caz mulţimea convexă nemărginiţă determinată de segmentele AB şi BC şi semidreptele Ax_2 şi Cx_1. Este clar că iteraţia făcută se poate interpreta geometric ca o deplasare din vârful B până în vârful C pe muchia BC.

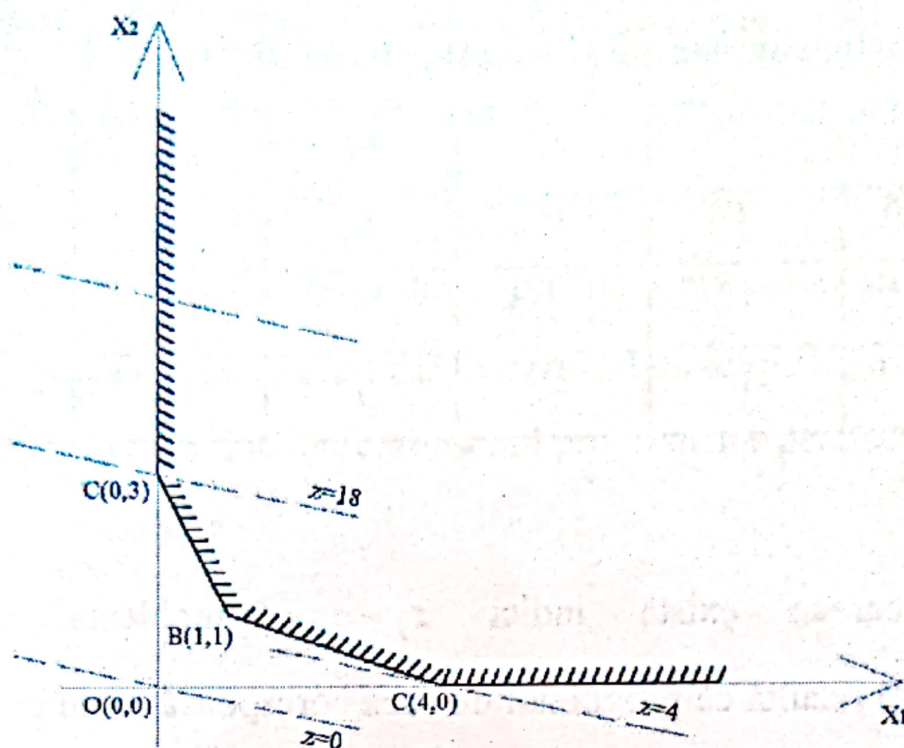

Figura 12

Exemplul 3. Să considerăm acum problema determinării maximului, rămânând valabile restricţiile problemei de la exemplul 2:

$$\begin{cases} \max[z(x)] = x_1 + 6x_2 \\ \quad 2x_1 + x_2 \geq 3 \\ \quad x_1 + 3x_2 \geq 4 \\ x_j \geq 0 (j = 1,2) \end{cases}$$

Luînd drept bază iniţială tot pe $B = (a^1, a^2)$ şi utilizând aceeaşi observaţie ca mai sus obţinem primul tabel simplex:

Tabelul simplex corespunzător bazei $B = (a^1, a^3)$

		x_1	x_2	x_3	x_4
	7	0	0	3/5	-11/5
x_1	1	1	0	-3/5	1/5
x_2	1	0	1	1/5	-2/5

Deoarece există indici $z_j - c_j < 0$ (problema este de maximizare) rezultă că programul de bază corespunzător nu este optim. Criteriul de intrare arată că vectorul care va intra în bază este a^4. Aplicând criteriul de ieşire din bază rezultă că vectorul a^1 părăseşte baza. Efectuând transformarea tabelului simplex precedent (pivotul este $y_{14} = 1/5$) obţinem tabelul simplex pentru noua bază:

Tabelul simplex corespunzător bazei $B = (a^4, a^2)$

		x_1	x_2	x_3	x_4
	18	11	0	-6	0
x_1	5	5	0	-3	1
x_2	3	2	1	-1	0

Deoarece există indici $z_j - c_j < 0$ rezultă că programul corespunzător bazei $B = (a^4, a^2)$ nu este optim. Criteriul de intrare arată că vectorul care va intra în bază este a^3. Deoarece toți y_{i3} sunt negativi ($y_{43} = -3, y_{23} = -1$) rezultă că problema are optim infinit.Acest rezultat se putea obtine în acest caz, observând direct pe figura 12 că dreptele $x_1 + 6x_2 = z$ întâlnesc tronsonul programelor pentru valori oricât de mari ale lui z.

CAPITOLUL IV
PROGRAME PENTRU REZOLVAREA PROBLEMELOR DE PROGRAMARE LINIARĂ

În baza algoritmului simplex primal descris în paragraful anterior, s-a întocmit un subprogram de tip subrutină denumit SIMPLEX. Acesta apelează în momente bine determinate alte trei subprograme COLPIV, LINPIV şi PIVOT în scopul efectuării unor sarcini specifice, aşa cum va fi explicat mai departe. În aceste subprograme nu sunt prevăzute nici un fel de instrucţiuni pentru operaţii de intrare-ieşire. Transmiterea datelor iniţiale, precum şi retransmiterea rezultatelor se face de la, respective către, un program principal prin argumente.

Argumentele care fac legătura la subprogramul SIMPLEX au semnificaţia descrisă în continuare.

N reprezintă numărul variabilelor independente de care depind funcţia obiectiv şi relaţiile de restricţii.

M reprezintă numărul variabilelor dependente, egal cu numărul total al restricţiilor, din care:

M1 inegalităţi de tipul $a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \ldots + a_{1m}x_m \leq b_1$ scrise sub forma $b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik}x_k \geq 0; b_i \geq 0$,

M2 inegalități de tipul $a_{k1}x_1 + a_{k2}x_2 + ... + a_{km}x_m \geq b_k$, scrise sub forma $b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik}x_k \leq 0; b_i \geq 0$;

M3 restricții de egalitate, scrise sub forma $b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik}x_k = 0; b_i \geq 0$.

A este tabloul simplex, corespunzător problemei programării liniare; acesta cuprinde coeficienții restricțiilor, precum și ai funcției obiectiv, după cum urmează:

M1 restricții de forma $b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik}x_k \geq 0; b_i \geq 0$ pe liniile 2 la **M1+1**;

M2 restricții de forma $b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik}x_k \leq 0; b_i \geq 0$ pe liniile **M1+2** la **M1+M2+1**;

M3 restricții de forma $b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik}x_k = 0; b_i \geq 0$ pe liniile **M1+M2+2** la **M+1**.

Funcția obiectiv și restricțiile se scriu în așa fel ca termenii liberi să apară pe prima coloană. Se rezervă în tabloul **A** o linie în care se va forma, desigur numai în ipoteza necesității, funcția obiectiv artificială, conform celor descrise de funcția $F' = 2x_1 + 3x_2$. Pentru o mai ușoară manevrare a coeficienților, tabloul simplex este transformat într-un tablou cu o singură dimensiune, utilizând:

- **PL**, pasul de linie, mărime care reprezintă distanţa în memorie dintre două elemente consecutive ale aceleiaşi coloane;
- **PC**, pasul de coloană, mărime care reprezintă distanţa în memorie dintre două elemente consecutive ale aceleiaşi linii;

În aceste condiţii, dacă facem citirea coeficienţilor pe linie vom avea **PL=N+1** şi **PC=1**, iar dacă facem citirea coeficienţilor pe coloană vom avea **PL=1** şi **PC=M+1**.

- **K** este dimensiunea tabloului A, având în urma celor menţionate, valoarea **(M+2)*(N+1).**
- **L1** este un tablou de dimensiune **N** care conţine în fiecare moment indicii coloanelor admise la interschimburi; **L10** este numărul acestor coloane.
- **L2** este un tablou de dimensiune **M** care conţine în fiecare moment indicii liniilor admise la interschimburi; **L20** este numărul acestor linii.
- **L3** este un tablou de dimensiune **M**, din care numai **M2** elemente sunt active, şi specifică prin valoarea 1 a acestor elemente, câte restricţii de forma $b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik} x_k \leq 0; b_i \geq 0$ au mai rămas a fi tratate.
- **K1** este un tablou de dimensiune **N** care conţine indicii variabilelor din afara bazei.

- **K2** este un tablou de dimensiune **M** care conţine indicii variabilelor bazei.
- **EPS** este o mărime care exprimă precizia cu care vrem să obţinem rezultatele. Valoarea sa trebuie aleasă cu foarte multă atenţie.
- **IER** este o mărime care după executarea programului furnizează informaţii asupra corectitudinii rezultatelor şi anume:
  - pentru **IER=0** soluţia problemei este corectă, cazul tratat are un optim;
  - pentru **IER=1** problema nu are o soluţie finită;
  - pentru **IER=2** nu există o soluţie admisibilă de bază;

La începutul subprogramului se atribuie variabilei de tip întreg **R** valoarea **0**. Rolul acesteia constă în a indica pentru cazul analizat, etapa în care ne aflăm şi anume: dacă **R** este **0** s-a obţinut prima soluţie admisibilă de bază, dacă **R** este **1** nu s-a obţinut încă această soluţie.

Prin următoarele instrucţiuni tablourile **L1, L2, K1** şi **K2** primesc valorile corespunzătoare punctului de start. De reţinut că, pentru starea iniţială, variabilele bazei au indicii **N+1** la **M**, iarvariabilele din afara bazei indicii **1** la **N**. Această stare formează prima soluţie admisibilă de bază, numai dacă restricţiile sunt de forma $b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik} x_k \geq 0; b_i \geq 0$, adică pentru cazul în care **M2=0** şi **M3=0**. Prin

urmare, în ipoteza îndeplinirii condiţiei **M2+M3=0**, şi cum **R** are valoarea **0** dată iniţial, se face saltul la instrucţiunea cu eticheta **190** pentru a căuta o soluţie admisibilă de bază mai bună, în sensul optimizării funcţiei obiectiv.

Se apelează subprogramul **COLPIV** care determină coloana pivot, returnând programului apelant pe **T**, indicele coloanei pivot şi **AMAX** valoarea coeficientului corespunzător coloanei pivot din funcţia obiectiv. De menţionat că, datorită modului în care au fost scrişi coeficienţii în tabloul **A**, precum şi exemplele analizate, **AMAX** este coeficientul cu cea mai mare valoare pozitivă din funcţia obiectiv.

Pentru a înlătura influienţa erorilor de rotunjire în corecta ramificare a programului, **AMAX** este adus la valoarea **0** dacă modulul său este inferior valorii **EPS**. În continuare, se testează **AMAX** faţă de **0**. În momentul în care acesta este negativ, adică toţi coeficienţii funcţiei obiectiv sunt negativi (se va remarca din nou semnul inversat faţă de demonstraţiile teoretice, datorită modului de completare iniţială a tabloului **A**), s-a ajuns la tabloul simplex optimal, parametrul **IER** este făcut egal cu **0** şi rezultatele sunt transmise programului apelant. În caz contrar, se apelează subprogramul **LINPIV**, care determină linia pivot **S**. În continuare, dacă problema are o soluţie finită se apelează subprogramul **PIVOT** care efectuează operaţia de pivotare. Se revine apoi la instrucţiunea cu eticheta **180**, de la care, prin următoarele trei instrucţiuni, se fac modificările valorilor indicilor în tablourile **K1** şi **K2**

în sensul trecerii în bază a variabilei cu indicele **T**, precum șiu în afara bazei a variabilei cu indicele **S**.

În acest moment o iterație completă a fost efectuată. Se apelează din nou subprogramul **COLPIV** și în ipoteza în care **AMAX** este pozitiv se trece la o nouă iterație. Procedeul descris continuă, efectuându-se atâtea iterații câte sunt necesare obținerii tabloului simplex optomal.

Dacă **M2+M3** $\neq$ **0**, problema programării liniare necesită găsirea inițială a unei soluții de bază admisibilă. În astfel de situații, după instrucțiunea în care se compară **M2+M3** cu **0**, programul continuă cu ramura în care **R** ia valoarea **1**, pentru a indica că nu s-a obținut prima soluție admisibilă de bază. Înaintea acestei instrucțiuni există două cicluri **DO** prin care se atribuie valori corespunzătoare elementelor tabloului **L3**. Astfel, ciclul **DO** cu eticheta finală **30** atribuie inițial pentru **M** elemente ale acestui tablou valoarea **0**.. Acest ciclu s-a introdus pentru a putea utiliza subprogramul **SIMPLEX** de către programul principal prin apeluri repetate. Ciclul **DO** menționat eleimină eventualele valori neegale cu **0**, păstrate în tabloul **L3** de la exemplele anterioare. Cel de al doilea ciclu DO atribuie, în ipoteza în care **M2** $\neq$ **0**, valoarea **1** pentru **M2** elemente ale tabloului **L3**.

Prin ciclul **DO** cu eticheta finală **70** se formează, în ultima linie a tabloului simplex, elementele de start ale funcției obiectiv artificiale. În momentul de start al procedurii simplex, funcția obiectiv artificială nu trebuie să conțină variabilele bazei (acest lucru este valabil și pentru

punctul de start al problemei programării liniare pusă sub forma canonică admisibilă. În consecință, prin ciclul **DO** menționat, din elementele de start ale ultimei linii din tabloul simplex, care corespund funcției obiectiv artificiale, au fost eliminate variabilele bazei.

Prin instrucțiunea cu eticheta **80** se face apelul subprogramului **COLPIV** pentru a determina coloana pivot în etapa auxiliară de calcul a primei soluții admisibile de bază. În continuare, după o tehnică asemănătoare celei menționate anterior sunt apelate subprogramele **LINPIV** și **PIVOT**, în scopul efectuării unei iterații complete. Se verifică apoi indicele variabilei care urmează a părăsi baza. Dacă acesta corespunde unei restricții de forma

$$b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik} x_k \geq 0; b_i \geq 0$$

se trece la instrucțiunea cu eticheta **180**, dacă corespunde unei restricții de forma

$$b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik} x_k \leq 0; b_i \geq 0$$

elementul din tabloul **L3** este făcut egal cu **0**, iar dacă corespunde unei restricții de forma

$$b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik} x_k = 0; b_i \geq 0$$

se asigură ca această variabilă să rămână în afara bazei. În cazul în care **K2(S)** corespunde unei restricții de forma

$$b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik} x_k \le 0; b_i \ge 0$$

sau

$$b_i + \sum_{k=1}^{n} a_{ik} x_k = 0; b_i \ge 0,$$

prin ciclul **DO** cu eticheta finală **170** se calculează coeficienţii **A(J)** aferenţi. Urmează, cu începere de la instrucţiunea cu eticheta 180, o schimbare a valorilor indicilor din tablourile **K1** şi **K2** şi o revenire la instrucţiunea cu eticheta **80** pentru o nouă iteraţie, atât timp cât parametrul **R** are valoarea **1**. În momentul în care s-a ajuns la optimul funcţiei obiectiv auxiliare, şi acest optim este **0** (pus în evidenţă în instrucţiunea cu eticheta **90** prin **A(J))**, parametrul **R** ia valoarea **0** şi se efectuează saltul la instrucţiunea cu etichete **190** pentru a efectua cea de a doua etapă, respectiv calculul optimului funcţiei obiectiv, dată prin problema în studiu.

Subprogramul **COLPIV** determină coloana pivot pentru fiecare iteraţie a algoritmului simplex. Parametrii care fac legătura de la programul apelant sunt: tabloul **A** de dimensiune **K**, tabloul **L1** de dimensiune **JL1**, mărimile de tip întreg **L10, IN, PL** şi **PC**. Aceşti parametri au semnificaţia cunoscută, mai puţin mărimea **IN**, care specifică linia în care este plasată funcţia obiectiv, şi anume:

- dacă funcţia obiectiv se află pe prima linie, cazul funcţiei obiectiv al cărui optim trebuie căutat, **IN** este egal cu **0**;

- dacă funcţia obiectiv se află pe ultima linie, cazul funcţiei obiectiv artificiale, Ineste egal cu **M+1**.

Parametrii calculaţi de către subprogram sunt **AMAX**, cel mai mare coeficient pozitiv al funcţiei obiectiv şi **T**, indicele coloanei pe care se află acest coeficient, adică coloana pivot. Determinarea coeficientului **AMAX** şi a mărimii **T** se face clasic, foflosind algoritmul determinării celui mai mare număr dintr-o mulţime dată. Pentru acest scop se foloseşte un ciclu **DO** prin care în prealabil au fost stabiliţi cu ajutorul mărimilor **IN, PL** şi **PC** indicii elementelor tabloului **A** care urmează a fi comparaţi.

Subprogramul **LINPIV** determină linia pivot pentru fiecare iteraţie a algoritmului simplex. Parametrii care fac legătura de la programul apelant sunt: tabloul **A** de dimensiune **K**, tabloul **L2** de dimensiune **JL2**, mărimile de tip întreg **L20, PL, PC, N** şi **T**. Toţi aceşti parametri au semnificaţia cunoscută. În plus apare parametrul **V** care poate avea valoarea **1** sau **–1**, în cazul de faţă **–1**. Subprogramul calculează indicele liniei pivot **S**. Iniţial se atribuie mărimii de tip întreg **S** valoarea **0**. Prin primul ciclu **DO** cu eticheta finală **10** se determină primul coeficient al coloanei pivot care este negativ. Apoi, prin ciclul **DO** cu eticheta finală **60** sunt analizaţi aceşti coeficienţi pentru a alege indicele liniei care conduce la $\min\left\{\frac{b_i}{a_{it}}\right\}$, $i=\overline{1,m}$. Dacă pentru doi coeficienţi se ajunge la aceeaşi valoare a raportului $\frac{b_i}{a_{it}}$ ne aflăm în

cazul de degenerare. În subprogramul propus se caută eliminarea cazului de degenerare alegându-se pentru astfel de situații indicele liniei care conduce la $\min\left\{\frac{a_{li}}{a_{lt}}\right\}$, $i=\overline{1,m}$. Această tehnică permite continuarea algoritmului simplex, și în majoritatea cazurilor practice la eliminarea deficienței impuse de degenerare.

Subprogramul **PIVOT** efectuează operația de pivotare pentru fiecare iterație a algoritmului simplex. Parametrii care fac legătura de la programul apelant sunt: tabloul **A** de dimensiune **K**; **I0** linia cu care începe și **I1** linia până la care se efectuează operația de pivotare; **JO** coloana cu care începe și **J1** coloana până la care se efectuează operația de pivotare; **PL, PC, S** și **T** mărimide tip întreg cu semnificația cunoscută. Subprogramul înlocuiește valorile coeficienților tabloului **A** în urma operației de pivitare.

Inițial, se determină poziția elementului pivot. În continuare, prin ciclurile **DO** suprapuse cu eticheta finală **20** se efectuează operația efectivă de pivotare, care constă în înlocuirea fiecărui termen al tabloului **A**, mai puțin termenii de pe linia pivot, respectiv coloana pivot. Subprogramul se încheie prin ciclul **DO** cu eticheta finală **30**, prin care se calculează noii termeni ai liniei pivot.

Exemple specifice ale unor probleme de programare liniară rezolvate cu ajutorul subprogramului simplex

Important este faptul că apelul subprogramului **SIMPLEX** propus, se face de către un program principal. Un astfel de program prezentăm mai jos.

Curțărirea sa nu pune nici un fel de probleme. Alături de parametrii cunoscuți care trebuie citiți, apare şi mărimea de tip întreg **IM**. Aceasta specifică prin valoarea sa natura problemei de optimizare şi anume:

- pentru **IM=0** se caută maximul funcției obiectiv în prezența relațiilor de restricții date;
- pentru **IM≠0** se caută minimul funcției obiectiv în prezența relațiilor de restricții date.

În consecință, sunt introduse instrucțiuni prin care, în ipoteza IM≠0, se modifică inițial semnul coeficienților funcției obiectiv, precum ți în final semnul valorii optimului obținut.

S-a prevăzut imprimarea tabloului **SIMPLEX** inițial, precum şi după returnarea rezultatelor, a codului pentru semnalarea erorii, a valorii optime pentru funcția obiectiv şi a valorilor variabilelor pentru care s-a obținut acest optim. Autorul recomandă imprimarea codului pentru semnalarea erorii, deoarece numai în ipoteza în care valoarea sa este **0**, rezultatele pot fi considerate corecte. De fapt, pentru valori diferite de **0**

ale acestui parametru nici nu are sens a imprima rezultatele returnate de subprogramul **SIMPLEX**. Dacă utilizatorul dorește a imprima în mod succesiv după fiecare iterație tabloul simplex, precum și indicii variabilelor bazei și ai celor din afara bazei, este necesar a introduce instrucțiuni de ieșire în locurile corespunzătoare ale subprogramului **SIMPLEX**, de exemplu înaintea instrucțiunii **IF** care compară parametrul **R** cu **0**.

Programul principal, în forma prezentată, poate rezolva în mod repetat, exemple de probleme de programare liniară în care funcția obiectiv și relațiile de restricții sunt de trei variabile. Efectuând modificări minore în instrucțiunile de intrare-ieșire, în special în instrucțiunile **FORMAT**, programul principal propus poate fi utilizat pentru situații în care numărul variabilelor diferă de trei.

Exemplu 1: Se cere maximizarea funcției obiectiv

$$F=3x_1+5x_2+4x_3,$$

În prezența restricțiilor

$$\begin{cases} 2x_1+3x_2\le 8 \\ 2x_2+5x_3\le 10 \\ 3x_1+3x_2+4x_3\le 16 \\ x_1,x_2,x_3\ge 0 \end{cases}$$

Parametrii care trebuie citiți în programul principal sunt: **N=3, M1=3, M2=0, M3=0, PL=4** (citirea se face pe linie); **PC=1, EPS=10^{-4},**

IM=0, K=20, precum şi coeficienţii tabloului simplex. Rezultatele obţinute la imprimantă sunt prezentate mai jos.

Exemplul 2: Se cere minimizarea funcţiei obiectiv:

$F=6x_1+2x_2+3x_3$,

în prezenţa restricţiilor

$$\begin{cases} 30x_1+20x_2+40x_3 \geq 34 \\ x_1+x_2+x_3=1 \\ 10x_1+70x_2 \leq 11 \\ x_1, x_2, x_3 \geq 0 \end{cases}.$$

Parametrii care trebuie citiţi în programul principal sunt: **N=3, M1=1, M2=1, M3=1, PL=4, PC=1, EPS=10^{-3}, IM=1, K=20**, precum şi coeficienţii tabloului simplex. Rezultatele obţinute la imprimantă sunt prezentate mai jos.

Dacă exemplul propus îl rulăm cu aceleaşi date, modificând numai valoarea mărimii **EPS=10^{-6}**, obţinem la imprimantă rezultatele prezentate în următorul tabel:

Cu valoarea **2** pentru codul de semnalare a erorii. Din analiza acestui exemplu rezultă importanţa alegerii celei mai adecvate valori pentru parametrul **EPS**.

O valoare recomandată [13] pentru acest parametru trebuie să respecte inegalitatea

$$\varepsilon \geq \frac{\sum |a_{ij}|}{k} \cdot 10^{(-m+1)}$$, în care:

- $\sum |a_{ij}|$ reprezintă suma valorilor absolute ale coeficienţilor matricei A;
- k numărul coeficienţilor matricei A;
- m numărul de cifre semnificative cu care calculatorul lucrează în virgulă mobilă.

Mai jos se prezintă imprimările **programului sursă Simplex**:

```
5000 REM Program Simplex Dual
5005 DIM G(2): G(1) = 1: X1 = 1: INDCT7 = 1: INDCTR = 1: ICNTR = 0:
IOUT1 = 0: I1ROW = 2000: DELTAA = 9.999999E-21: IOUT2 = 1: IOUT3 = 1
5010 COLOR 0, 3: CLS : PRINT "PROGRAM SimplexD pentru programare
lineara ***Algoritmul Simplex Dual ***"
5015 V$ =
"-----------------------------------------------------------------
-------------": PRINT V$: ILPRINT = 0: INPUT "DORITI LISTAREA
DATELOR LA IMPRIMANTA      da/nu    "; W$: IF W$ = "da" THEN ILPRINT
= 1
5020 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "PROGRAM SimplexD pentru Programare
liniara    ***Algoritmul Simplex Dual ***"
5025 INPUT "Problema de:   1 Minim     -1 Maxim     "; TEXTR
5030 PRINT SPC(16); "Cod extrem = "; TEXTR: IF ILPRINT = 1 THEN
LPRINT "Cod extrem (1 pentru minim, -1 pentru maxim ) = "; TEXTR
5035 INPUT "Numar  variabile = "; NV
5040 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "Numar variabile="; NV
5045 N = NV + 1: N1 = N + 1: NM1 = N - 1: N0 = N - 1
5050 INPUT "Numar restrictii = "; MR
5055 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "Numar restrictii="; MR
5060 M = MR + 1: M1 = M + 1: M0 = M - 1
5065 DIM A(M1, N): DIM U(N1): DIM T(N): DIM R(M): DIM C(N)
5070 PCTTOL = 0: SOLMIN = 0: R(1) = 0
5075 FOR I = 1 TO N: U(I) = 0: NEXT I
5080 INPUT "Doriti citirea coef. sistemului dintr-un fisier   da/nu
"; W$
5085 IF W$ = "nu" OR W$ = "NU" THEN GOTO 5125
5090 INPUT "Numele complet al fisierului  "; NF$
5095 OPEN "I", #1, NF$
5100 FOR I = 1 TO M
5105 FOR j = 1 TO N
5110 INPUT #1, A(I, j)
5115 NEXT j
5120 NEXT I: CLOSE #1: GOTO 5270
5125 PRINT "Coeficientii functiei obiectiv:": A(1, 1) = 0
5130 I = 1: FOR j = 2 TO N: PRINT "Coloana "; j - 1; : INPUT "
Val.coef.= "; A(I, j): A(I, j) = A(I, j) * TEXTR: NEXT j
5135 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "Coeficientii functiei obiectiv:":
FOR j = 2 TO NV + 1: LPRINT "COLOANA "; j - 1; " VAL.COEF.="; A(1,
j): NEXT j
5140 PRINT : PRINT "Coeficientii restrictiilor,tipurile de
restrictii si termenii liberi:"
5145 PRINT : Z$ = "--------------------------": FOR I = 2 TO M: PRINT
"Restrictia nr. "; I - 1: PRINT Z$
5150 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "Restrictia nr.    "; I - 1: LPRINT Z
$
5155 PRINT "Coeficientii restrictiei, <>0  (0 pentru terminare
intrare)": PRINT
5160 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "Coeficientii restrictiei,<>0:"
5165 INPUT "Coloana nr. "; j: IF j = 0 THEN GOTO 5180
5170 INPUT "  Val.coef.="; A(I, j + 1): IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT
"Coloana nr. "; j; "  Valoare coef.= "; A(I, j + 1)
5175 PRINT : GOTO 5165
5180 INPUT "Tip restrictie   <=   =   =>   "; W$
5185 IF W$ = "<=" OR W$ = "=<" THEN LET R(I) = -1: GOTO 5205
5190 IF W$ = "=" THEN LET R(I) = 0: GOTO 5205
5195 IF W$ = ">=" OR W$ = "=>" THEN LET R(I) = 1: GOTO 5205
5200 PRINT "Eroare tip restrictie !!! Reintroduceti corect tipul de
restrictie ! ": GOTO 5180
5205 PRINT "Tip "; W$; "   Cod "; R(I)
5210 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "Tip restrictie"; W$; " Cod "; R(I)
5215 INPUT "Termenul liber = "; A(I, 1): PRINT V$: IF ILPRINT = 1
THEN LPRINT "Termenul liber = "; A(I, 1): LPRINT V$
5220 NEXT I
5225 INPUT "Doriti salvarea coef. sistemului intr-un fisier   da/nu
"; W$
5230 IF W$ = "nu" OR W$ = "NU" THEN GOTO 5270
5235 INPUT "Numele complet al fisierului  "; NF$
```

```
5240 OPEN "O", #1, NF$
5245 FOR I = 1 TO M
5250 FOR j = 1 TO N
5255 PRINT #1, A(I, j)
5260 NEXT j
5265 NEXT I: CLOSE #1
5270 IF M < 2 THEN GOTO 5295
5275 FOR I = 2 TO M: IF R(I) < 0 THEN GOTO 5285
5280 FOR j = 2 TO N: LET A(I, j) = -A(I, j): NEXT j: GOTO 5290
5285 A(I, 1) = -A(I, 1)
5290 NEXT I
5295 FOR I = 2 TO N: IF U(I) <= 0 THEN LET U(I - 1) = 2000
5300 NEXT I: FOR I = 2 TO N: LET C(I - 1) = 0: NEXT I
5305 IF M < 2 THEN GOTO 5325
5310 FOR I = 2 TO M: IF R(I) = 0 THEN GOTO 5320
5315 LET R(I) = 1 - I
5320 NEXT I
5325 A11 = A(1, 1): C(1) = 0
5330 FOR j = 2 TO N: IF A(1, j) >= 0 THEN GOTO 5340
5335 FOR I = 1 TO M: A(I, 1) = A(I, 1) + A(I, j) * U(j - 1): A(I, j)
= -A(I, j): NEXT I: C(j) = 2000 + j - 1: GOTO 5345
5340 C(j) = j - 1
5345 NEXT j
5350 GOTO 5565
5355 AMAX = 0: IF M < 2 THEN GOTO 5380
5360 FOR I = 2 TO M: IF A(I, 1) <= 0 THEN GOTO 5375
5365 IF A(I, 1) - AMAX <= 0 THEN GOTO 5375
5370 AMAX = A(I, 1): IPVR = I
5375 NEXT I
5380 IF AMAX <= 0 THEN GOTO 5595
5385 AMAX = -1E+35
5390 IF N - 2 >= 0 THEN GOTO 5400
5395 GOTO 5445
5400 IPVC = 0
5405 FOR j = 2 TO N
5410 IF A(IPVR, j) >= 0 THEN GOTO 5440
5415 RTIO = A(1, j) / A(IPVR, j): IF RTIO - AMAX < 0 THEN GOTO 5440
5420 IF RTIO - AMAX = 0 THEN GOTO 5435
5425 AMAX = RTIO
5430 IPVC = j: GOTO 5440
5435 IF A(IPVR, j) - A(IPVR, IPVC) < 0 THEN GOTO 5430
5440 NEXT j
5445 IF IPVC <> 0 THEN GOTO 5460
5450 PRINT "Problema infezabila": IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT
"Problema infezabila"
5455 STOP
5460 ALFA = A(IPVR, IPVC)
5465 FOR j = 1 TO N: IF A(IPVR, j) = 0 THEN GOTO 5510
5470 IF j - IPVC = 0 THEN GOTO 5510
5475 ARTIO = A(IPVR, j) / ALFA
5480 FOR I = 1 TO M: IF A(I, IPVC) = 0 THEN GOTO 5505
5485 IF I - IPVR = 0 THEN GOTO 5505
5490 A(I, j) = A(I, j) - ARTIO * A(I, IPVC)
5495 IF ABS(A(I, j) - DELTAA) >= 0 THEN GOTO 5505
5500 A(I, j) = 0
5505 NEXT I
5510 NEXT j
5515 FOR j = 1 TO N: A(IPVR, j) = A(IPVR, j) / ALFA: NEXT j
5520 ISV = R(IPVR): R(IPVR) = C(IPVC)
5525 IF ISV <> 0 THEN GOTO 5540
5530 FOR I = 1 TO M: A(I, IPVC) = A(I, N): NEXT I
5535 C(IPVC) = C(N): N = N - 1: GOTO 5550
5540 FOR I = 1 TO M: A(I, IPVC) = -A(I, IPVC) / ALFA: NEXT I
5545 C(IPVC) = ISV: A(IPVR, IPVC) = 1 / ALFA
5550 PRINT "Iteratia "; ICNTR: ICNTR = ICNTR + 1: IF R(IPVR) + 2000
= 0 THEN GOTO 5560
5555 GOTO 5565
5560 FOR j = 1 TO N: A(IPVR, j) = A(M, j): R(IPVR) = R(M): M = M -
```

```
1: NEXT j
5565 IF M < 2 THEN GOTO 5590
5570 FOR K = 2 TO M: IF R(K) <> 0 THEN GOTO 5585
5575 IF A(K, 1) >= 0 THEN GOTO 5585
5580 FOR L = 1 TO N: A(K, L) = -A(K, L): NEXT L
5585 NEXT K
5590 GOTO 5355
5595 IF M < 2 THEN GOTO 5660
5600 FOR 1 = 2 TO M: IF R(I) <= 0 THEN GOTO 5655
5605 j = R(I): IF j - 2000 <= 0 THEN GOTO 5615
5610 j = j - 2000
5615 IF U(j) + A(I, j) >= 0 THEN GOTO 5655
5620 IF DELTAA + U(j) + A(I, 1) >= 0 THEN GOTO 5650
5625 A(I, 1) = -A(I, 1) - U(j)
5630 FOR K = 2 TO N: A(I, K) = -A(I, K): NEXT K
5635 IPVR = I: IF j - R(I) = 0 THEN GOTO 5645
5640 R(I) = j: GOTO 5385
5645 R(I) = R(I) + 2000: GOTO 5385
5650 A(I, 1) = -U(j)
5655 NEXT I
5660 IF M < 2 THEN GOTO 5690
5665 FOR I = 2 TO M: IF R(I) <= 0 THEN GOTO 5685
5670 IF R(I) - 2000 <= 0 THEN GOTO 5680
5675 j = R(I) - 2000: T(j) = U(j) + A(I, 1): GOTO 5685
5680 j = R(I): T(j) = -A(I, 1)
5685 NEXT I
5690 FOR I = 2 TO N: IF C(I) <= 0 THEN GOTO 5710
5695 IF C(I) - 2000 <= 0 THEN GOTO 5705
5700 j = C(I) - 2000: T(j) = U(j): GOTO 5710
5705 j = C(I): T(j) = 0
5710 NEXT I
5715 ISF = 0: FOR I = 1 TO NM1: IF T(I) >= 2000 THEN LET ISF = 1
5720 NEXT I: IF ISF = 1 THEN PRINT "Solutie infinita"
5725 IF ISF = 1 AND ILPRINT = 1 THEN LPRINT "Solutie infinita": STOP
5730 IF ISF = 1 AND ILPRINT = 0 THEN STOP
5735 INPUT "Doriti afisarea solutiei optime    da/nu  "; W$
5740 IF W$ <> "da" AND W$ <> "DA" THEN STOP
5745 ZOPT = A(1, 1) * TEXTR: PRINT "Valoarea functiei obiectiv";
ZOPT
5750 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "Valoarea functiei obiectiv="; ZOPT
5755 PRINT "Nr. iteratii efectuate"; ICNTR
5760 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "Nr. iteratii efectuate"; ICNTR
5765 PRINT "Solutia optima"
5770 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "Solutia optima"
5775 FOR I = 1 TO NM1
5780 PRINT "X("; I; ")="; T(I)
5785 IF ILPRINT = 1 THEN LPRINT "X("; I; ")="; T(I)
5790 NEXT I: INPUT stopf
5795 STOP
```

Problema 1:

$$\min(x_1 + 6x_2)$$

$$2x_1 + 3x \geq 3$$

$$x_1 + 3x_2 \geq 4$$

$$x_1, x_2 \geq 0$$

Problema 1

```
Coeficientii restrictiei. <>0  (0 pentru terminare intrare)

Coloana nr. ? 1
  Val.coef.=? 1

Coloana nr. ? 2
  Val.coef.=? 3

Coloana nr. ? 0
Tip restrictie  (<= = =>) ? =>
Tip >   Cod  1
Termenul liber = ? 4

Doriti salvarea coef. sistemului intr-un fisier   da/nu  ? nu
Iteratia  0
Doriti afisarea solutiei optime    da/nu  ? da
Valoarea functiei obiectiv 4
Nr. iteratii efectuate 1
Solutia optima
X( 1 )= 4
X( 2 )= 0
?
```

Concluzie:

Soluțiile problemei sunt: $x_1 = 4$, $x_2 = 0$ iar valoarea funcției obiectiv este 4.

Problema 2:

$$\max(10x_1 + 15x_2)$$

$$2x_1 + 4x_2 + x_3 = 40$$

$$6x_1 + 2x_2 + x_4 = 60$$

$$x_1, x_2, x_3, x_4 \geq 0$$

Problema 2

```
Coloana nr. ? 3
 Val.coef.=? 0

Coloana nr. ? 4
 Val.coef.=? 1

Coloana nr. ? 0
Tip restrictie  <=  =  => ? =
Tip =  Cod  0
Termenul liber = ? 60
------------------------------------------------------------
Doriti salvarea coef. sistemului intr-un fisier   da/nu  ? nu
Iteratia  0
Iteratia  1
Doriti afisarea solutiei optime    da/nu  ? da
Valoarea functiei obiectiv 169.9981
Nr. iteratii efectuate 2
Solutia optima
X( 1 )= 7.999878
X( 2 )= 6
X( 3 )= 0
X( 4 )= 0
?
```

Concluzie:

Soluțiile problemei sunt: x_1= 7,999878, x_2=6 iar valoarea funcției obiectiv este 169,9981.

Observație. Soluția exactă este x_1=8, x_2=6 iar valoarea funcției obiectiv este 170. Zecimalele apar datorită erorilor sistemului de calcul.

Problema 3:

$$\max(2x_1 + x_2)$$

$$x_1 - x_2 \leq 4$$

$$3x_1 - x_2 \leq 18$$

$$-x_1 + 2x_2 \leq 6$$

$$x_1, x_2 \geq 0$$

Problema 3

```
Coeficientii restrictiei. <>0  (0 pentru terminare intrare)

Coloana nr. ? 1
  Val.coef.=? -1

Coloana nr. ? 2
  Val.coef.=? 2

Coloana nr. ? 0
Tip restrictie  <=  =  =>  ? <=
Tip <=   Cod -1
Termenul liber = ? 6
Doriti salvarea coef. sistemului intr-un fisier   da/nu  ? nu
Iteratia  0
Iteratia  1
Doriti afisarea solutiei optime    da/nu  ? da
Valoarea functiei obiectiv 23.99948
Nr. iteratii efectuate 2
Solutia optima
X( 1 )= 8.399902
X( 2 )= 7.199829
?
```

Concluzie:

Soluțiile problemei sunt: x_1= 8,399902, x_2=7,199829 iar valoarea funcției obiectiv este 23,99948.